

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

ННІ лісового і садово–паркового господарства

ПОГОДЖЕНО
Директор ННІ лісового і
садово–паркового господарства

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри лісівництва

_____ **Роман ВАСИЛИШИН**
(підпис)
«____» _____ 20__р.

_____ **Наталія ПУЗРІНА**
(підпис)
«____» _____ 20__р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**на тему: Ведення мисливського господарства та сучасні методи охорони
угідь мисливського господарства ТОВ “Острівки” (Київська обл.)**

Спеціальність 205 «Лісове господарство»

Освітня програма Лісове господарство
(назва)

Орієнтація освітньої програми _____ освітньо–професійна _____
(освітньо–професійна або освітньо–наукова)

Гарант освітньої програми
канд. с.–г. наук, доцент

_____ **Олександр БАЛА**
(підпис)

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи

канд. с.–г. наук, доцент

_____ **Наталія ПУЗРІНА**
(підпис)

Виконав

_____ **Богдан ЛИПА**
(підпис)

КИЇВ – 2025

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ,
ІНСТИТУТ ЛІСОВОГО І САДОВО-ПАРКОВОГО ГОСПОДАРСТВА

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри лісівництва
канд. с.-г. наук, доцент Наталія ПУЗРИНА
«10» 10 2024 року

ЗАВДАННЯ

ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТУ

Мені Володимир Сергійович

(прізвище, ім'я, по-батькові)

Спеціальність 205 «Лісове господарство»

(код і назва)

Освітня програма Лісове господарство

(назва)

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

(освітньо-професійна або освітньо-наукова)

Тема магістерської кваліфікаційної роботи Вплив селекційного виходу на якість лісових насаджень у лісах лісового господарства ТОВ «Обрій» (Львівська обл.)

Затверджена наказом ректора НУБІП України від «13» 10 2024 р. №2224 с.

Термін подання завершеної роботи на кафедру 24.10.2024

(рік, місяць, число)

Вихідні дані до магістерської кваліфікаційної роботи

1. Дані про лісові насадження у лісах лісового господарства ТОВ «Обрій» (Львівська обл.)
2. Дані про селекційний вихід у лісах лісового господарства ТОВ «Обрій» (Львівська обл.)
3. Дані про якість лісових насаджень у лісах лісового господарства ТОВ «Обрій» (Львівська обл.)

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Вплив селекційного виходу на якість лісових насаджень у лісах лісового господарства ТОВ «Обрій» (Львівська обл.)
2. Вплив селекційного виходу на якість лісових насаджень у лісах лісового господарства ТОВ «Обрій» (Львівська обл.)
3. Вплив селекційного виходу на якість лісових насаджень у лісах лісового господарства ТОВ «Обрій» (Львівська обл.)

Перелік графічного матеріалу (за потреби)

Дата видачі завдання «10» 10 2024 р.

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи [Підпис] [Підпис та ініціали]

Завдання прийняв до виконання [Підпис] [Підпис та ініціали студента]

РЕФЕРАТ

Магістерська кваліфікаційна робота викладена на 73 сторінках друкованого тексту, складається зі вступу, 4 розділів, висновків та пропозицій, додатків, 1 таблиці, 14 рисунків, списку використаних літературних джерел з 50 найменувань.

У першому розділі «Теоритичні аспекти мисливської фауни» описано роль та значення мисливських тварин, наведені нормативні документи діяльності мисливських господарств.

У другому розділі магістерської роботи «Ведення вольєрного господарства у ТОВ «ОСТРІВКИ» » проаналізовані та описані загальні та організаційні заходи, передумови та стан вольєрного господарства

У третьому розділі магістерської роботи «Матеріали та методика досліджень» описані методи кількісного обліку тварин, ґрунтово–гідрологічні та кліматичні умови

У четвертому розділі «Біотехнічні заходи, направлені на розвиток популяцій основних видів» розглянуто біотехнію, способи підгодівлі мисливської фауни ,та методика для обмеження впливу ратичних на лісові насадження.О писані основні інструменти для охорони мисливських угідь та методи протидії браконьєрству

Ключові слова: мисливська фауна, мисливські тварини, вольєрне господарство , біотехнічні споруди, охорона.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МИСЛИВСЬКОЇ ФАУНИ	6
1.1. Роль та значення мисливських тварин	7
1.2. Нормативно–правове забезпечення діяльності мисливських господарств	11
РОЗДІЛ 2 ВЕДЕННЯ ВОЛЬЄРНОГО ГОСПОДАРСТВА У ТОВ"ОСТРІВКИ"	20
2.1. Передумови та перспективи вольєрного господарства	20
2.2. Загальні організаційні заходи та науково обґрунтована оцінка якості мисливських угідь вольєрного комплексу	21
2.3. Огороджування території вольєрного комплексу	23
2.4. Ветеринарно–санітарні заходи та профілактичні заходи	26
РОЗДІЛ 3 МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕНЬ	32
3.1. Методика кількісного обліку мисливських тварин	32
3.2. Ґрунтово–гідрологічні та кліматичні умови досліджуваного регіону	34
РОЗДІЛ 4 БІОТЕХНІЧНІ ЗАХОДИ, НАПРАВЛЕНІ НА РОЗВИТОК ПОПУЛЯЦІЇ ОСНОВНИХ ВИДІВ	37
4.1. Підгодівля мисливської фауни	37
4.2. Обмеження впливу ратичних на лісові насадження	50
4.3. Охорона мисливських угідь	53
4.4. Аналіз різних методів боротьби з браконьєрством	58
ВИСНОВКИ	66
ПРОПОЗИЦІЇ ГОСПОДАРСТВУ	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	68
ДОДАТКИ	72

Актуальність дослідження. Мисливське господарство має велике значення для багатьох країн, зокрема й України, забезпечуючи як збереження та управління популяціями диких тварин, так і економічні, соціальні та екологічні вигоди. З економічного боку, мисливське господарство сприяє створенню робочих місць і забезпеченню доходів для місцевих громад. Мисливські угіддя приваблюють туристів з усього світу, які витрачають значні кошти на ліцензії, гідів, транспорт і проживання, що сприяє розвитку інфраструктури в сільських районах і підвищує рівень життя місцевого населення. Мисливський туризм також стимулює розвиток супутніх галузей, таких як готельно–ресторанний бізнес, торгівля, транспорт і виробництво мисливського спорядження.

З екологічної точки зору, мисливське господарство сприяє збереженню біорізноманіття та стійкості екосистем. Регульоване полювання дозволяє контролювати чисельність певних видів тварин, що допомагає уникнути перенаселення та пов'язаних з ним проблем, таких як виснаження ресурсів, пошкодження середовищ існування та поширення хвороб. Мисливські угіддя часто включають природоохоронні зони, де здійснюється моніторинг стану популяцій і збереження рідкісних видів. Доходи від мисливського туризму можуть бути спрямовані на фінансування природоохоронних заходів, що робить мисливське господарство важливим інструментом у збереженні дикої природи.

Соціальні аспекти мисливського господарства також мають значення. Полювання є частиною культурної спадщини багатьох народів і відіграє важливу роль у збереженні традицій та звичаїв. Мисливці часто є активними учасниками місцевих громад, вони сприяють проведенню освітніх програм з екології та природоохорони, підтримують громадські ініціативи та допомагають у вирішенні місцевих проблем. Полювання також забезпечує можливість відпочинку на природі, що сприяє здоровому способу життя та психологічному благополуччю людей.

Крім того, мисливське господарство має важливе значення для наукових досліджень. Дані, зібрані під час мисливських експедицій, допомагають вченим краще розуміти біологію і поведінку тварин, оцінювати стан популяцій і розробляти ефективні заходи для їх охорони. Мисливські господарства часто

співпрацюють з науковими установами, що дозволяє проводити комплексні дослідження та впроваджувати новітні методи управління дикою природою.

Економічна стійкість мисливських угідь є важливим аспектом. В умовах глобальних економічних коливань мисливське господарство може стати стабільним джерелом доходу для місцевих громад. Воно не лише забезпечує робочі місця та доходи, але й сприяє розвитку інфраструктури, що підвищує інвестиційну привабливість регіону.

Мета роботи – оцінка стану ведення мисливського господарства Товариства з обмеженою відповідальністю «Острівки».

Завдання роботи: здійснити аналіз організації території угідь, стану експлуатації та охорони; проаналізувати ведення вольєрного господарства, дати оцінку експлуатаційних та біотехнічних заходів, які проводилися надати висновки та рекомендації щодо ведення мисливського господарства.

Об'єкт – мисливське господарство ТОВ «Острівки»

Предмет – стан мисливського господарства в умовах ТОВ «Острівки».

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МИСЛИВСЬКОЇ ФАУНИ

1.1. Роль та значення мисливських тварин

Мисливські тварини відіграють надважливу роль у природних екосистемах, беручи участь у підтримці екологічного балансу та природних середовищ, контролюючи популяції різноманітних видів тварин та рослин, допомагаючи у підтримці рівноваги у їхніх екосистемах. Мисливці впливають на розподіл та структуру популяцій та сприяють збереженню різноманітності видів, що важливо для здоров'я екосистеми.

Крім того, мисливські види можуть бути індикаторами стану довкілля та середовища. Зміни у популяціях мисливських тварин можуть вказувати на рівень загрози для біорізноманіття або на негативний вплив людської діяльності на природу. Також, їхнє існування регулює розподіл ресурсів та впливає на взаємодію між різними видами у їхніх екосистемах. У деяких випадках мисливські види можуть бути важливим елементом культури та традицій спільнот, що залежать від полювання як на джерело їжі, так і як на частину своєї спадщини та способу життя. Однак важливо забезпечувати раціональне використання мисливських ресурсів для збереження їхніх популяцій та екосистем, а також для збереження культурних та традиційних практик.

Контроль популяцій тварин, який здійснюють мисливці, є важливим для збереження рівноваги між видами. Наприклад, регуляція популяцій хижаків допомагає у зменшенні чисельності популяцій травоядних, що, у свою чергу, може позитивно впливати на розподіл рослинності та інших видів у екосистемі.

Хижі види тварин можуть бути важливими в регулюванні популяцій, які мають великий вплив на екосистему через свої харчові привілегиї або інші аспекти поведінки. Наприклад, полювання на деякі види може допомогти у попередженні поширення хвороб або конкуренції за ресурси, що дозволяє зберігати здоров'я екосистеми в цілому.

Травоядні тварини, у свою чергу, впливають на рослинність, що може сприяти на інші аспекти екосистеми, такі як водний цикл, ґрунтове утримання та інші процеси.

Крім того, тварини також виконують інші важливі функції в екосистемі, такі як поширення насіння рослин, полінізація, очищення середовища від мертвої органічної речовини та утримання популяцій шкідливих видів у межах природного балансу.

Додатково, тварини в екосистемах впливають на розподіл енергії та поживних речовин. Їхня харчова активність впливає на циркуляцію поживних речовин у природних середовищах, що впливає на процеси, такі як вуглецевий цикл та нітрогенний цикл.

Рис. 1.1. Мисливські тварини на підгодівельному майданчику (фото автора)

У деяких випадках тварини можуть виступати як індикатори здоров'я екосистем та середовища. Зміни в їхніх популяціях або поведінці можуть

вказувати на зміни у стані природних середовищ, такі як забруднення, зміни клімату або втрата місць існування.

Нарешті, тварини можуть мати значний вплив на людське суспільство через їхню економічну важливість, як джерела їжі, матеріалів та інших ресурсів, а також через їхню роль у культурі та традиціях. Однак важливо враховувати, що вплив людей на тварин і екосистеми може бути негативним, і необхідно забезпечити сталий підхід до взаємодії з природними середовищами для збереження їхньої стійкості та різноманітності.

Мисливські тварини відіграють надзвичайно важливу роль у функціонуванні природних екосистем, будучи ключовими елементами біоценозів, які забезпечують підтримку екологічного балансу та стабільність природних процесів. Вони не лише є складовою частиною ланцюгів живлення, а й впливають на структуру, чисельність і поведінку інших видів, регулюючи взаємовідносини між компонентами біосфери. Мисливські види контролюють чисельність популяцій тварин, зокрема травоядних, що сприяє збереженню рослинного покриву та запобігає деградації лісових, лучних і степових екосистем. Такі процеси підтримують стійкість природних угруповань і запобігають виснаженню природних ресурсів.

Зниження чисельності лісових копитних може бути пов'язане зі зменшенням площ природних біотопів або браконьєрством, тоді як скорочення кількості птахів може свідчити про погіршення кормової бази чи знищення гніздових місць.

Мисливські види тварин, зокрема копитні (лось, козуля, кабан), хижі (лисиця, вовк, рись), а також хутрові (бобер, куниця, видра), виконують важливу екологічну функцію – вони беруть участь у перерозподілі поживних речовин, сприяють відновленню рослинності та формуванню мікроландшафтів. Наприклад, діяльність бобра, який створює греблі та затоплені ділянки, змінює гідрологічний режим території, утворюючи нові біотопи для водно-болотної фауни. Таким чином, навіть локальна діяльність окремих видів має значний вплив на екосистемний баланс.

Не менш важливою є культурна, соціальна та мисливських тварин. Вони є частиною історичної спадщини людства, оскільки з найдавніших часів полювання було не лише засобом виживання, але й формою взаємодії людини з природою, джерелом матеріальних ресурсів і складовою духовного життя. У сучасних умовах раціональне мисливське господарство має важливе значення для розвитку екотуризму, наукових досліджень, а також підтримки місцевих громад, які залежать від використання природних ресурсів.

Водночас людська діяльність, зокрема неконтрольоване полювання, фрагментація природних середовищ і зміни клімату, створює значну загрозу для збереження мисливських видів. Через це виникає потреба у впровадженні комплексних заходів з охорони, моніторингу та відновлення популяцій. Важливо, щоб мисливство ґрунтувалося на принципах сталого природокористування, з урахуванням наукових даних про чисельність, стан і динаміку популяцій. Раціональне ведення мисливського господарства передбачає встановлення квот на відстріл, охорону біотопів, боротьбу з браконьєрством і підтримку біологічного різноманіття.

Крім регуляції популяцій, мисливські тварини беруть участь у таких природних процесах, як запилення, очищення довкілля від трупів тварин і решток органічної речовини. Наприклад, хижі птахи та падальники (орли, круки, грифи) відіграють важливу роль у запобіганні поширенню хвороб, знищуючи мертві тіла тварин, що могли б стати джерелом інфекцій.

Також мисливські види є важливою ланкою у кругообігу енергії та речовин у природі. Вони беруть участь у трофічних ланцюгах, впливаючи на потоки вуглецю, азоту та інших елементів, забезпечуючи стабільність біосферних процесів. Наприклад, популяції копитних, які споживають рослинність, регулюють її біомасу та сприяють відновленню молодих пагонів, тоді як хижаки контролюють надлишкову чисельність травоядних, запобігаючи деградації рослинних угруповань.

Варто також зазначити, що у межах природоохоронних територій мисливські тварини мають особливе значення як об'єкти наукового моніторингу.

Їхнє вивчення дозволяє оцінювати стан біоценозів, прогнозувати наслідки змін клімату, визначати ступінь антропогенного навантаження. Такі дані є основою для розроблення природоохоронних стратегій та планів управління екосистемами.

Сьогодні одним із головних напрямів у збереженні мисливських видів є відновлення їхніх природних ареалів, створення біокоридорів, розведення зникаючих популяцій у напіввільних умовах та реінтродукція у природне середовище. Прикладом успішних програм є відновлення популяцій зубра, благородного оленя, рисі та інших великих ссавців у лісових екосистемах України.

Таким чином, мисливські тварини є не лише ресурсом для людини, а й невід'ємним елементом екологічної рівноваги, що забезпечує стабільність, продуктивність та різноманітність природних систем. Їхня роль у природі багатогранна – від регулювання популяцій до збереження генетичного різноманіття, формування біоценозів і підтримки стійкості біосфери. Майбутнє мисливської фауни безпосередньо залежить від того, наскільки гармонійно людина зможе поєднати власні потреби з необхідністю охорони природи, дотримуючись принципів відповідального та екологічно збалансованого використання природних ресурсів.

1.2. Нормативно–правове забезпечення діяльності мисливських господарств

Метою ведення мисливського господарства є регулювання чисельності диких тварин, охорона популяцій, надання послуг щодо здійснення полювання. Відповідно, існують мисливські угіддя – місця, де перебувають мисливські тварини, яких використовують для ведення мисливського господарства.

Нормативні документи діяльності мисливських господарств:

Закон про Мисливське господарство та полювання", "Про тваринний світ", "Про охорону навколишнього природного середовища», «Про охорону праці»

Положення "Про мисливське господарство та порядок здійснення полювання"

Постанови, накази, розпорядження, нормативні та інші керівні документи з питань ведення мисливського господарства, охорони й захисту лісу;

Статут підприємства та філії, правила внутрішнього трудового розпорядку на філії;

Дозвіл на добування, який дає право на добування, відлов диких тварин, а також на транспортування, перенесення, зберігання продукції полювання.

Основне завдання полягає у збереженні екологічної рівноваги в природних екосистемах, регулюванні чисельності тварин, охороні їхніх місць проживання та створенні умов для стабільного розвитку фауни. Ведення мисливського господарства передбачає цілий комплекс науково обґрунтованих, організаційних і природоохоронних заходів, спрямованих на підтримку біологічного різноманіття та підвищення продуктивності природних ресурсів.

Мисливські угіддя – це території, на яких перебувають мисливські види тварин і де здійснюються заходи з їх охорони, регулювання чисельності, відтворення та використання. Вони можуть охоплювати лісові масиви, луки, водно–болотні угіддя, заплави річок, агроландшафти та інші природні комплекси, що забезпечують тварин кормами, укриттями й можливістю для розмноження. На території мисливських угідь проводяться біотехнічні заходи – облаштування годівниць, солонців, штучних водойм, створення кормових полів, а також здійснюється охорона від браконьєрства. Ефективне функціонування таких угідь можливе лише за умови дотримання екологічних принципів і законодавчих норм, спрямованих на сталий розвиток мисливського господарства.

Нормативно–правова база діяльності мисливських господарств є надзвичайно важливою, адже вона регулює не лише порядок полювання, а й відповідальність за збереження дикої фауни, її середовища існування та забезпечення безпеки в процесі ведення господарства. Основними законодавчими актами, що визначають правові засади цієї діяльності, є Закон України «Про мисливське господарство та полювання», Закон «Про тваринний світ», Закон «Про охорону навколишнього природного середовища» та Закон «Про охорону праці».

Закон «Про мисливське господарство та полювання» встановлює основні принципи раціонального використання мисливських ресурсів, визначає права та обов'язки користувачів мисливських угідь, порядок видачі дозволів, організацію полювання та заходи з охорони тварин. Він також регулює питання щодо відновлення популяцій, охорони рідкісних і зникаючих видів, проведення біотехнічних робіт і моніторингу чисельності диких тварин.

Закон «Про тваринний світ» має більш загальний екологічний характер і встановлює засади охорони, використання й відтворення всіх видів диких тварин, у тому числі мисливських. Він наголошує на необхідності підтримання екологічної рівноваги, забезпечення стабільності біоценозів і недопущення виснаження природних ресурсів.

Закон «Про охорону навколишнього природного середовища» визначає основи державної політики у сфері охорони довкілля, регулює діяльність підприємств і громадян у межах природокористування, встановлює екологічні стандарти та відповідальність за шкоду, заподіяну природі.

Не менш важливим є Закон «Про охорону праці», який забезпечує безпечні умови роботи для працівників мисливських господарств, особливо під час проведення польових робіт, полювання, використання зброї та транспорту. Організація управління охороною праці у господарстві повинна здійснюватися відповідно з Законами України: "Про охорону праці", "Про пожежну безпеку", "Про забезпечення санітарного і епідеміологічного благополуччя населення" і чинними типовими положеннями про службу охорони праці.

Ці вимоги включають безпечність використання територій, будівель, споруд, виробничих, підсобних і допоміжних приміщень; безпечну експлуатацію обладнання і механізмів; організацію технологічних процесів, захист працівників від впливу шкідливих і небезпечних виробничих факторів.

При проектуванні, будівництві, реконструкції господарств, опрацюванні нових технологічних процесів і типів обладнання повинні бути передбачені заходи, що виключають або знижують до допустимих меж вплив на працюючих таких небезпечних і шкідливих виробничих чинників:

а) група фізичних чинників: машини і механізми, що рухаються (автомобільний, тракторний, транспортний парк, авто– і електронавантажувачі, електрокари, мотоцикли, снігоходи тощо);

б) група хімічних чинників: токсичні, канцерогенні, подразнюючі (відплата шкурок з використанням бензину, очищення мазутних резервуарів, каналізаційних відстійників, зарядка акумуляторних батарей, застосування газоподібних речовин, аміачних холодильних установок, лакофарбового обладнання);

в) група біологічних чинників: з різноманітними продуктами – можливість зараження інфекційними захворюваннями, напади та укуси тварин.

Ці заходи досягаються:

- організацією систем контролю і управління технологічним процесом, який забезпечує захист працюючих;
- своєчасним видаленням і обеззараженням відходів виробництва, які можуть бути джерелом небезпечних і шкідливих виробничих чинників;
- застосуванням засобів колективного і індивідуального захисту працюючих;
- організацією чергування праці і відпочинку з профілактикою емоційного перевантаження, обмеженням важкості і напруженості фізичного навантаження до допустимих меж, захистом працюючих від можливого переохолодження при роботі на відкритому повітрі у зимовий час.

Організаційні заходи з охорони праці у господарствах, права і обов'язки посадових осіб і спеціалістів повинні бути викладені в нормативних актах, розроблених у відповідності з Порядком опрацювання та затвердження власних нормативних актів про охорону праці, що діють на підприємстві.

У господарстві наказом керівника призначаються посадові особи, відповідальні за справний стан і безпечну експлуатацію об'єктів підвищеної небезпеки.

Відповідно до Переліку робіт з підвищеною небезпекою у кожному господарстві повинен складатися власний перелік робіт з підвищеною небезпекою, виходячи із специфіки і складу виконуваних робіт.

Перелік робіт з підвищеною небезпекою повинен періодично, не рідше одного разу в рік, переглядатися і перегруповуватись.

Бригада працівників на вольєрному комплексі повинна мати окрему службово-побутову приміщення для особистої гігієни, приймання їжі і відпочинку.

До обслуговування тварин допускається персонал, який пройшов медичний огляд, навчання та інструктаж з охорони праці на робочому місці. Кожний робітник, якого допускають до обслуговування тварин, повинен ознайомитись з основними зооветеринарними правилами, знати поведки тварин, вміти поводитися з ними.

При переведенні на обслуговування тварин іншого виду, чи при введенні в експлуатацію нових приміщень і тварин у вольєр, повинен пройти позаплановий інструктаж з охорони праці.

Перевезення тварин на великі відстані, наприклад, з метою заміни племінного складу, здійснюється відповідно до "Правил ветеринарного огляду, випробування тварин, продукції, м'яса, шкір, вовни та інших вантажів, які підлягають ветеринарно-санітарному контролю", затверджених наказом Міністерства аграрної політики України від 10.12.2002 року №873. При перевезенні тварин під час відлову у господарствах клітки, у яких планується

перевезення тварин, повинні відповідати наступним вимогам. Розмір клітки повинен відповідати розміру тварин.

Окреме місце у нормативному регулюванні займає Положення «Про мисливське господарство та порядок здійснення полювання». Цей документ визначає порядок організації мисливських сезонів, видачі ліцензій та дозволів на добування дичини, а також вимоги до обліку, звітності й контролю за використанням мисливських ресурсів. Згідно з Положенням, полювання дозволяється лише за наявності відповідних документів і у встановлені строки, з дотриманням норм добування та правил техніки безпеки.

Окрім цього, діяльність мисливських господарств регулюється постановами, наказами, розпорядженнями Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів, Державного агентства лісових ресурсів України, а також локальними актами підприємств – статутами, інструкціями, правилами внутрішнього трудового розпорядку. Ці документи конкретизують завдання господарств, порядок виконання біотехнічних робіт, ведення обліку тварин, планування мисливських сезонів і забезпечення охорони угідь.

Дозвіл на добування мисливських тварин – це офіційний документ, який надає право не лише на відстріл, а й на відлов, транспортування, перенесення, зберігання та використання продукції полювання. Його видача супроводжується суворим контролем, щоб запобігти надмірному або незаконному використанню ресурсів. У більшості випадків дозволи видаються на підставі науково обґрунтованих даних щодо чисельності популяцій, стану угідь і прогнозів їх відтворення.

Окрім правових аспектів, ведення мисливського господарства має також соціально–економічне значення. Воно сприяє розвитку місцевих громад, створенню робочих місць, розвитку туристичної інфраструктури та екологічної освіти. Успішне господарювання вимагає поєднання наукових знань, практичного досвіду та екологічної відповідальності.

Раціональне ведення мисливського господарства – це не лише контроль за кількістю добутих тварин, а й турбота про їхнє середовище існування, боротьба

з браконьєрством, запобігання лісовим пожежам, охорона водойм і кормових угідь. Це комплексна діяльність, спрямована на гармонійне співіснування людини й дикої природи.

Раціональне ведення мисливського господарства неможливе без чіткої системи управління, яка включає планування, організацію, облік і контроль усіх видів діяльності. Основною структурною одиницею є мисливське господарство – підприємство, організація або окрема філія, яка користується мисливськими угіддями на правах довгострокової оренди. У його складі функціонують підрозділи, що відповідають за облік диких тварин, проведення біотехнічних заходів, охорону угідь, наукові дослідження, а також організацію полювання.

Важливу роль у практичній діяльності відіграє єгерська служба. Єгер – це фахівець, який безпосередньо охороняє угіддя, проводить спостереження за станом популяцій, бере участь у зимових і весняних обліках чисельності тварин, веде боротьбу з браконьєрством, здійснює догляд за підгодівельними майданчиками, солонцями, штучними гніздів'ями. Єгері забезпечують виконання правил полювання, контролюють наявність у мисливців необхідних документів, дбають про безпеку під час мисливського процесу. Їхня діяльність має не лише охоронний, але й виховний характер – вони проводять роз'яснювальну роботу серед населення, популяризуючи екологічну культуру та відповідальне ставлення до природи.

Не менш важливим є економічний аспект мисливського господарства. Воно може бути джерелом стабільних надходжень до місцевих бюджетів завдяки реалізації мисливських ліцензій, наданню послуг мисливського туризму, продажу трофеїв, хутра, м'яса, меду, лікарської сировини. Проте будь-яка господарська діяльність повинна здійснюватися в межах екологічної стійкості – без порушення природних балансів і шкоди біорізноманіттю. Надмірне навантаження на фауну може призвести до деградації угідь і втрати окремих видів, тому основним принципом є збалансоване використання ресурсів.

Особливе значення має просвітницька та соціальна робота. Мисливські господарства часто проводять заходи з екологічного виховання молоді,

організують дні природи, виставки, лекції, співпрацюють зі школами, громадськими організаціями та природоохоронними фондами. Формування екологічної свідомості у суспільстві є не менш важливим, ніж охорона тварин, адже збереження дикої природи неможливе без зміни ставлення людей до неї.

Варто також зазначити, що мисливське господарство має тісний зв'язок із лісовим і водним господарствами. Будь-які зміни в лісокористуванні, меліорації, агровиробництві або водному режимі впливають на середовище існування диких тварин. Тому важливо забезпечувати міжгалузеву координацію, плануючи господарську діяльність із урахуванням екологічних вимог.

У перспективі розвитку галузі все більше уваги приділяється сталому управлінню – концепції, яка поєднує економічну вигоду, соціальну відповідальність та екологічну безпеку. Метою є не короткочасний прибуток від полювання, а довготривале збереження здорових популяцій, біорізноманіття та екосистемних послуг, які забезпечує природа.

Мисливські господарства виступають важливим елементом системи природокористування, оскільки вони не лише регулюють чисельність тварин, а й активно впливають на ландшафти, охорону лісів, боротьбу з шкідниками, підтримання екологічного балансу. При правильній організації вони стають прикладом гармонійного співіснування людини і природи, коли використання ресурсів поєднується із їхнім відновленням і збереженням.

Висновки до розділу 1.

Мисливські тварини відіграють ключову роль у підтримці екологічного балансу та збереженні біорізноманіття природних екосистем. Вони впливають на популяції інших видів, розподіл ресурсів, поширення насіння, полінізацію та підтримання здоров'я екосистем. Діяльність мисливських господарств регулюється численними нормативними документами, які забезпечують раціональне використання та охорону мисливських ресурсів. Це включає закони та постанови про мисливське господарство, охорону навколишнього природного середовища, а також правила внутрішнього розпорядку. Основними завданнями

мисливських господарств є регулювання чисельності диких тварин, охорона популяцій та надання послуг з полювання, що є важливим для збереження екосистем та культурних традицій.

РОЗДІЛ 2

ВЕДЕННЯ ВОЛЬЄРНОГО ГОСПОДАРСТВА У ТОВ"ОСТРІВКИ"

2.1. Передумови та перспективи вольєрного господарства

Інтенсивне ведення сучасного мисливського господарства з напрямком на розведення диких парнокопитних тварин можливе лише при поглибленому вивченні природного середовища перебування цих тварин – мисливських угідь, кормових та захисних якостей різних лісових рослинних угруповань з одного боку, та біології і екології цих тварин – з другого. Це дасть змогу: визначити фактичну ємність окремо взятих угідь по відношенню до мисливської фауни, довести її до оптимальної, запровадивши комплекс необхідних заходів, збільшити інтенсивність відтворення популяцій, покращити трофейну якість тварин та знизити показники їх природної смертності.

Постає проблема оптимізації чисельності диких парнокопитних тварин у лісових мисливських угіддях. Спроби її вирішення для різних регіонів України робились неодноразово, проте методи узгодження фактичної щільності тварин в угіддях та кормової ємності мисливських угідь, які пропонували раніше, не забезпечили сталого співвідношення зростання мисливських популяцій.

Одним із шляхів відтворення поголів'я диких парнокопитних тварин є створення напіввільних умов утримання (вольєрів), що дає можливість ефективного розведення та випуску їх у відкриті угіддя інших мисливських господарств. Вольєрне господарство є важливою складовою сучасного мисливського виробництва не лише в частині підвищення польової бази, але й у плані збереження генофонду диких мисливських тварин, мисливських трофеїв, а також забезпечення зразкового узгодження навантаження популяцій.

Чинним законодавством України передбачено перебування об'єктів тваринного світу в державній, комунальній та приватній власності. Відповідно до ст. 7 Закону України “Про тваринний світ”, об'єкти тваринного світу, вилучені зі стану природної волі, розведені у напіввільних умовах чи в неволі або набуті іншим не забороненим законом способом, утримуються як господарсько–правові одиниці у встановленому законом порядку.

Українське мисливське господарство порівняно молоде, тому не дивно, що ще досить мало має власних напрацювань з природного розведення парнокопитних тварин. Разом з тим, відомо, згідно діючих законів, може бути обмежене право приватної власності на тварин. Останнім періодом маємо на Україні негативну різницю між результатами мисливсько–господарської діяльності у порівнянні з європейськими державами, як 1:10. З 3 128 видів мисливських тварин, що проживають на території України, 58 потребують дієвої активної охорони.

Підвищення чисельності диких парнокопитних тварин можливе лише за умов розвитку вольєрного господарства, створення належної кормової бази, а також дотримання вимог щодо збереження середовища існування. Успішне розведення та добування таких тварин гарантуватиме не лише економічну вигоду, а й екологічну рівновагу.

2.2. Загальні організаційні заходи та науково обґрунтована оцінка якості мисливських угідь вольєрного комплексу

Згідно з “Порядком утримання та розведення диких тварин, які перебувають у стані неволі або в напіввільних умовах”, затвердженого Наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища України 30.09.2010 р. № 429, мінімальні норми для утримання диких тварин наведено в додатках.

Питання розмірів вольєрного комплексу визначається, як правило, матеріальними можливостями господарства. Звичайно, у просторіших вольєрних комплексах тварини мають більше можливостей житися

природними кормами, урізноманітнювати свій раціон і краще забезпечувати свій організм вітамінними та мінеральними компонентами. У теплий період року природні корми мають у цьому значному енергетичному запасі енергії для росту та розвитку тварин. У малих і переповнених вольєрних комплексах спостерігається дефіцит природних кормів, що особливо негативно впливає на кабанів (1–4 особини на гектар).

Розташування даного вольєрного комплексу вибрано з урахуванням біотопів, що мають природну кормову базу, джерела води та місця укриття тварин. Вибір ділянки зумовлений необхідністю збереження екологічної рівноваги.

Територія з багатими кормовими комплексами, що взаємодіють між собою, є оптимальним місцем для утримання тварин. Для тварин важливим є зв'язок з іншими ділянками, що сприяє міграції, розмноженню та виживанню вольєрних зв'язків. Безпосередньо на організм тварин впливають фізичні, хімічні та біологічні властивості ґрунту. Ґрунт може бути джерелом як корисних, так і шкідливих мікроорганізмів. У ґрунті міститься велика кількість мікроорганізмів, водоростей, найпростіших, представників мікрофауни. Вони є продуцентами і споживачами поживних речовин, перетворюють органічні рештки у мінеральні сполуки.

Органічні речовини ґрунту розкладаються мікроорганізмами. Найчисленніші і найдіяльніші серед них — бактерії. Бактерій більше там, де присутні інші ґрунтові істоти, особливо дощові черви. Систематичне викопування кабанами з ґрунту дощових черв'яків та інших представників ґрунтової мезо- і мікрофауни призводить до зменшення чисельності бактерій, переважаючим фактором розкладу органічних речовин стають гриби, зростає кислотність ґрунту.

Місце під вольєрний комплекс вибрано з огляду на мінімальний рівень лісокористування (на цій ділянці запланована мінімальна концентрація рубок та інших лісогосподарських робіт).

Досліджено і продумано під'їзні шляхи, оцінено природну кормову базу. До вольєрного комплексу є хороше транспортне сполучення (під'їзні шляхи), для доставки кормів, проведення лісогосподарських робіт та спостереження за станом тварин.

Вольєрний комплекс збудований на тривалий час, тому важливо забезпечити невиснажуваність природної кормової бази, захищені ділянки лісу.

До природних кормів, якими живляться дикі тварини, належить широкий набір рослинності: листяні й хвойні дерева, кущі та трави (жолуді, коріння, гриби, ягоди, жолуді). У літній період для кабана джерелом їжі є корені дерев, корми тваринного походження (личинки, пташині яйця, малі гризуни, комахи, земноводні, рептилії, слимаки та інші безхребетні).

Для вольєрного комплексу бажаний різновіковий склад лісу, для забезпечення життєвих біоритмів тварин: гін, отел, опорос, зміна захисних і кормових стадій у різні сезони року. Необхідно враховувати природні фактори середовища, які впливають на поведінку тварин, зокрема укриття від несприятливих погодних умов (дощу, снігу, вітру), від комах (високі трави, чагарники), а також наявність сховків від хижаків. У комплексі повинні бути передбачені високі трави, просіки, болота з чагарником, вода (багнюка).

У майбутньому слід передбачити і попередити проблему забруднення наявних водойм. Для забезпечення тварин водопоями у вольєрному комплексі можна зробити буріння декількох свердловин, передбачивши шляхи стоку води за межі комплексу у захищені від інфікування ділянки, адже застійна вода може стати джерелом інфікування тварин.

2.3. Огороджування території вольєрного комплексу

Для огорожі використовуються наявні дороги, просіки, візири та інше, а в разі їх відсутності огорожа прокладається по лісовому масиву. Для прокладання огорожі по лісовому масиву, як правило, прорубуються просіки шириною 3 м. За межами сітки вздовж всього периметру необхідно провести розрубку та

розчищення від дерев, підросту та підліску шириною до 2–3 м, для вільного проходу і проїзду по периметру. Ці вимоги необхідні для щоденних оглядів сітки і в загальному по охороні вольєрного комплексу.

У вольєрному комплексі необхідно передбачити заходи для комфортного та безпечного утримання диких тварин, а саме: побудова карантинного вольєра, розподіл загального вольєрного комплексу на вольєри по видах тварин і не допускати утворення огорожами гострих кутів, бо тварини, як правило, намагаються подолати паркан і часто отримують травми, а то й гинуть.

Вольєр для оленів передбачається будувати висотою не менше 3,0 м. В разі відсутності зазначеної висоти сітки, висоту можна збільшити натягуванням над стінкою сітки 2–4 ліній дроту.

З цією ж метою на верхній частині загорожі на натягнутий дріт доцільно закріпити на ізоляції (0,5 м) смужки яскравого пластику. Висоту 2,5 м найменший європейський олень бере з місця. Іноді зверху над полотном сітки натягують колючий дріт, як захист від браконьєрів. Крім того, олень, який стрибає через сітку і не перестрибує її – отримує пошкодження й повторної спроби не робить. З іншого боку, травмований колючим дротом олень часто гине, а саме полотно сітки рветься. Можна запобігти різним наслідкам, якщо натягувати зверху колючий дріт, чи ні – спеціалісти вирішують, зважаючи на свої “пробні”.

Кабан може підкопувати сітку, тому її запускають під землю. Іноді це викликано проникненням на територію вольєра хижаків, а також виходом тварин за межі вольєра, сітка заглиблюється вглиб на 30 см, а з зовнішнього боку насипається “засипка” шириною 50–60 см із підручних матеріалів: стовбурів дерев, отриманих при розчищенні просік, у тому числі навколо вольєрного периметру. Нижню частину сітки при цьому можна прив’язати до жердин чи закріпити до арматури, яку разом із злітами закопують у землю. Вкопування сітки в землю також економічно виправдано при утриманні кабанів.

Для міцного утримання сітки у вертикальній площині (у верхній та нижній смузі) її натягують, для захисту від прогинання паркан впирають у палі з дерева,

які вбиті 30 см у ґрунт. Перший кабан любить копати край загороди, а по периметру огорожі легко пропускають і натягнутий дріт. Порої кабана вибивають сітки в результаті власної проби. За звичайним правилом по всьому периметру вольєри повинні робитися надійними – подвійне обплітання сітки.

Для того, щоб тварини, особливо олені, добре пам'ятали огорожу (це стосується насамперед нових “вселенців”), лісові працівники користуються кріпленням гілок на сітку 1–2 ряди жердин. Для нових тварин, що утримуються у карантинному відділенні чи огорожу можна вішати гілки, щоб вони добре бачили огорожу й не намагалися її подолати. У інших випадках тварини, що намагаються втекти, отримали негативний досвід від таких спроб.

Стовпи (стояки) ставлять з внутрішньої сторони вольєрів, тобто сітка йде із зовнішньої сторони тому, що по стовпу легше залізти у вольєр браконьєрові. Сітка кріпиться на верхніх, нижніх, іноді й бетонних опорах. Дерево, як матеріал для стояків, дешевше. Для вітчизняних опор можливе використання дуба, акації. Дерево, на відміну від заліза, не потрібно здалеку везти. Дерев'яні стовпи обробляють гудроном до висоти 1 м над поверхнею ґрунту для попередження гниття. У пониженнях рельєфу стояки приходиться ставити безпосередньо у воду. Закріпити їх у ґрунті важко, бетонувати – дорого. Дерев'яні стояки можуть стояти 10 років, потім їх необхідно замінювати. Враховуючи вартість деревини та обробки стояків, вона стає не надто нижчою від вартості металу. Сітку до дерев'яних стояків закріплюють за допомогою забитих на глибину 7–8 см вертикально у дерево металевих скоб у 4–х місцях.

Металеві стояки економічно найвигідніші, якщо вольєрне господарство розраховане на тривалий період. Металеві стояки легше забити у землю ковшем трактора. Дерев'яні стояки забивати не виходить – деревина розколюється. Для дерев'яного потрібно свердлити дірку, потім ставити стояк, трамбувати ґрунт навколо нього, інколи укріплюючи додатковими опорами. Для металевих стояків забивання набагато простіше, ніж установка стояків із деревини на будь-яку глибину. Перед встановленням опор труби фарбують, переважно у теплий сухий період. Спочатку метал ґрунтують, потім фарбують.

Сітка до труб кріпиться за допомогою арматури. Навколо до труб відрізків арматури у 4–х місцях (по принципу скоб на дерев'яних стояках). Приварювати сітку до труби не можна — швидко відлітає. Це роблять лише за допомогою арматури. Також арматуру натягають над полотном сітки. Верх труби закривають кришечкою, яку прикручують, щоб туди не потрапляла вода, яка спричинює іржу. Металеві стояки найбільш довговічні, тому досвідчені розвинуті господарства, які розширюють площі вольєрів, використовують у якості матеріалу для опор, як правило, тільки метал.

2.4. Ветеринарно–санітарні заходи та профілактичні заходи

Однією із найважливіших проблем ведення вольєрного комплексу є правильна санітарія та ветеринарна дезінфекція.

Вхід на територію вольєрного комплексу повинен здійснюватися через ветеринарно–санітарний пропускник з блоком санітарно–побутових умов, дезбар'єром і дезкилимом для обробки транспортних засобів пересування і взуття (службового персоналу, з дезблоком для дезінфекції транспорту). Контакти зі свійськими тваринами (птиця, кішки, собаки та інші тварини) мають бути заборонені.

При в'їзді і вході на територію вольєрного комплексу повинні бути облаштовані ветеринарно–санітарні дворики на всю ширину комплексу для дезінфекції транспорту обслуговуючого територію об'єкту. Довжина санітарного дворику повинна відкриватися на ширину транспортного засобу. Бажаний «дезбар'єр», для обробки взуття – бетонний жолоб, наповнений дезінфікуючим розчином (гумові, губчасті мати), які закриваються дерев'яними ґратами з решіткою і змінюються щодня або за необхідності.

Зміна взуття працівників є обов'язковою. Обов'язково у приміщеннях для персоналу повинні бути місця для зберігання спецодягу .

Видалення і зберігання перегною повинні відповідати вимогам Державних ветеринарних норм та правил утримання хутрових звірів. З метою захисту від

розповсюдження інфекційних захворювань тварин, згідно з Наказом Міністерства охорони здоров'я України 17.03.2011 №145.

Кал від тварин, які загинули від захворювань, що мають спільну небезпеку для людей і тварин, необхідно спалювати або утилізувати у біотермічних ямах. Біотермічні ями повинні бути герметичними, розміщеними на спеціально відведених майданчиках, огорожених та з відповідною табличкою.

На території вольєрного комплексу має бути карантинний пункт. Він повинен мати ангар (приміщення) для тимчасового утримання тварин, забійний пункт, дезбар'єр, засоби для спалювання трупів, стаціонар з ізолятором, кімната для ветеринарного персоналу.

З цією метою дуже важливим питанням є забезпечення території вольєрного комплексу, або хоча б окремих господарських будівель на об'єкті електроенергією. Крім того, електрозабезпечення може використовуватися для освітлення місць підгодівлі тварин у нічний час, для фото і відео зйомки тощо.

Підлога і стіни підсобних приміщень, біотехнічні споруди при забрудненні повинні промиватися гарячим розчином мила або кальцинованою содою, по мірі необхідності на висоту морди тварин. Стіни приміщень для ветеринарної обробки тварин, стерилізаційних, лікувальних процедур, обробки спецодягу повинні бути до стелі облицьовані глазурованою плиткою.

При необхідності, для зберігання у вольєрному комплексі кормів тварин, продуктів (м'ясо-рибної) для підгодівлі кабана, а також овочів необхідно встановлювати холодильники.

Для зберігання зерна, розсипного і гранульованого комбікорму, гранульованого трав'яного борошна повинні обладнуватись секційні зерносховища, склади бункерного типу, в яких корми повинні обладнуватись для вентиляції і штучного припливно-витяжного провітрювання.

Сховище борошнистого, комбікормового і бетонованого типу, підлоги заливають асфальтом, сухих підлогах між мішків. Для трави (солома, сіно, стружка і тирса) мають бути сухі, провітрювані місця.

Освітлення вольєрного комплексу повинно бути рівномірним, природним, яке доповнюється штучним в холодну пору року. Діяльність ветеринарно–санітарних заходів у вольєрному господарстві регламентується вимогами Закону України “Про охорону навколишнього природного середовища”.

Для оцінки якості води, якою забезпечується вольєрний комплекс, залучаються служби санітарно–епідеміологічні та ветеринарні служби, з їх дозволу має вестися діяльність нагляд за якістю води і санітарним станом. Сумнівну стосовно санітарії воду необхідно кип'ятити, відстоювати і найголовніше – знезаражувати за допомогою спеціальних бактерицидних ламп. Найпростіші і найнадійніші методи очищення – фільтрація через базальтовий або кварцовий пісок. Для профілактики хвороб, що передаються через воду, використовують також хлорування та окислення.

Усі заходи, спрямовані на знешкодження та запобігання захворюванням тварин, повинні проводитися з урахуванням санітарно–епідеміологічного стану, розповсюдження інфекцій та паразитів, небезпечних для тварин і людей. Особливо небезпечні інфекційні хвороби, карантинні — антракс, сап, сказ, сальмонельоз, туберкульоз, пастерельоз, хвороба Ауескі, бруцельоз, сибірка, сальмонельоз, лептоспіроз, інфекційний енцефаломієліт.

Важливим є правильний добір кормів, які повинні бути доброякісними, не запліснявленими, без гнилі.

У вольєрному господарстві потрібний постійний контроль за станом здоров'я тварин, за чистотою території, годівниць і напувалок, за видаленням залишків кормів, екскрементів, гною, решток, що запобігає розповсюдженню інфекцій.

Важливим завданням є виконання профілактичних санітарних заходів. Найчастіше у вольєрі тварин хворіють на бактеріальні, інвазійні та гельмінтозні хвороби.

До найбільш поширених захворювань належать туляремія, трихінельоз, сказ та інші. У випадку виявлення захворювань у диких кабанів необхідно проводити профілактику. Для цього застосовують препарат “Нітровір”. Розчин

“Нітровіру” готують 10% концентрації, з розрахунку 10 мл на 1 кг кліткової маси корму. Розчином зрошують зерно і витримують 1–2 години, а потім викладають.

Основною профілактикою хвороб є дегельмінтизація, як свійських, так і диких тварин, а також санація, яка здійснюється двічі на рік. З метою профілактики гельмінтозів, біотехнічні споруди та підгодівельні майданчики доцільно закладати на підвищених, добре дренажованих ділянках, де сухий ґрунтовий покрив зумовлює меншу ймовірність перебування наземних хвороб.

Необхідно знищувати залишки снігового покриву підгодівельних майданчиків вирівнювати, не допускати локального скупчення тварин, періодично змінювати місця годівлі. З метою розриву ланцюга розвитку паразитів необхідно обробляти територію вольєрного комплексу, місця підгодівлі через їх обприскування, особливо влітку, проводячи обробки дезінфікуючими засобами двічі у рік, за 1–2 тижні до початку масового випасу тварин і після його закінчення. У вольєрному комплексі на кожен вид тварин, при необхідності, має обов’язково проводитися поточна дезінфекція.

Дезінфекцію необхідно проводити періодично не рідше ніж раз у квартал, а при спалахах інфекційних хвороб — щонайменше раз на місяць. Дезінсекцію і дератизацію необхідно проводити не рідше одного разу на півріччя. Для дезінфекції використовують 4–40% розчин формальдегіду або хлорного вапна, 3% розчин креоліну. При цьому територію підгодівельних майданчиків зрошують або хлорують, видаляючи залишки кормів, які підлягають збиранню та спаленню.

Випалювати або вивозити на глибину не менше 1 м у спеціально відведене місце. Порушення правил дезінфекції призводить до руйнування біоценозу і загибелі тварин.

Дезінфекцію можна здійснювати за допомогою вогневих методів або обприскування розчинами на основі хлорного вапна, кальцинованої соди, мила чи олії м’яти.

Відстріл тварин у мисливських вольєрах дозволяється лише після проведення ветеринарно–санітарної експертизи, затвердженої Наказом

Міністерства аграрної політики України 08.04.2014 р. № 423/25200. Відстріл мисливської дичини допускається лише після проходження ветеринарно–санітарної експертизи відповідно до законодавства та ветеринарної медицини.

До обслуговування допускається персонал, який пройшов медичний огляд, навчається за інструкціями з охорони праці на робочому місці. Кожний робітник при прийнятті на роботу або при зміні виду діяльності, а також при введенні в експлуатацію нового обладнання, повинен пройти позаплановий інструктаж з охорони праці.

Поголів'я тварин у вольєрі, інвентар, необхідний для їх обслуговування, закріплюються персонально за робітниками, які їх обслуговують.

При виявленні у звіра ознак захворювання необхідно сповістити про це ветеринарного працівника. Для доставки трупів тварин у ветеринарний пункт необхідно мати санітарний транспорт із щільно закритими кузовами; звільнити тару й необхідно ретельно промити гарячою водою і продезінфікувати. Зразки аналізів продукції із загиблих тварин проводять ветеринарні спеціалісти у спеціально відведеному приміщенні.

Для зняття шкір та розробки трупів на польових тварин має бути спеціальний пункт (майданчик) для розробки трупів, який повинен відповідати ветеринарно–санітарним вимогам. З метою запобігання занесенню інфекцій і зараженню його у загороджені вольєри забороняється вхід сторонніх осіб, за винятком обслуговуючого персоналу.

На території комплексу встановлюються вогнегасники, пожежно–винятковий інвентар, який перевіряється щомісячно. На території повинні бути ящики з піском, лопати, відра, гачки, сокири, а також запас води, яку можна використати для гасіння пожежі.

Після закінчення робіт працівники у вольєрному комплексі проходять через ветеринарно–санітарний пропускник, де здійснюють миття рук і дезінфекцію спецодягу та взуття.

Повинні мати робочий і змінний одяг, який зберігається у відповідних шафах.

Необхідно дотримуватись чіткого виконання розпорядку дня з догляду і утримання тварин.

Перед тим як піти на відпочинок чи у вихідний день, або у випадку, якщо тварина загинула, необхідно повідомити чергового ветеринарного працівника.

Після прийому і обліку тварин у пункті (вольєрі), а також після закінчення робіт проводиться санітарна обробка рук, одягу і взуття. Категорично забороняється годувати тварин продуктами тваринного походження без ветеринарного контролю.

Хімічні препарати, які використовуються у ветеринарній медицині, повинні зберігатися в спеціальній мінігерметичній шафі.

Тварини, призначені для утримання у вольєрному комплексі, повинні пройти 30–денний карантин у вольєрах. Туди проводиться їх ветеринарне обстеження, спостереження та профілактичні обробки. Коли ж тварини з вольєру випускаються в природу, проводиться відбір зразків крові. У вольєрному комплексі повинен бути ветеринарно–санітарний пункт. Обслуговуючий персонал вольєрного комплексу несе повну відповідальність за дотримання особистої гігієни — значна кількість хвороб диких тварин небезпечна для людини.

Для звірів, яким потрібно провести діагностику, аускультацию, обробку тощо, обов'язково випускають їх у стаціонарний станок — дерев'яне спеціальне стійло для відбору проб, фіксації тварин.

В угіддях, які входять у вольєрний комплекс, необхідно щоденно проводити спостереження за тваринами, за їхнім поведінковим станом, не рідше ніж раз у півроку проводити профілактичні заходи. У разі спалаху інфекційних захворювань у дикій фауні слід звертатись до відповідних служб – ветеринарної, санітарно–епідеміологічної та природоохоронної.

Найнебезпечнішими джерелами інфекції є хворі тварини або трупи, залишені в мисливських угіддях. Особливо небезпечними є збудники сибірки, сказу, туберкульозу, пастерельозу, чуми м'ясоїдних, лістеріозу, паратифу, сапу, кокцидіозу, бруцельозу, лептоспірозу, туляремії, геморагічної септицемії,

правцю, піроплазмозу, токсоплазмозу, енцефаліту, гельмінтозів, дерматомікозів, корости, саркоптозу, кліщових захворювань, а також сказу від собак і кішок, диких тварин, сільськогосподарських тварин, хворих на сказ

Висновки до 2 розділу.

Підвищення чисельності диких парнокопитних тварин можливе лише за умов розвитку вольєрного господарства, створення належної кормової бази, а також дотримання вимог щодо збереження середовища існування. Успішне розведення та добування таких тварин гарантуватиме не лише економічну вигоду, а й екологічну рівновагу.

РОЗДІЛ 3

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕНЬ

3.1. Методика кількісного обліку мисливських тварин

Щороку в лютому всі мисливські господарства проводять у своїх угіддях облік основних видів мисливських тварин. Ефективне функціонування мисливського господарства можливе лише за наявності достовірних оперативних даних про чисельність диких тварин, що перебувають переважно у природному стані. Таку інформацію можна отримати лише шляхом систематичних обліків чисельності кожного виду дичини.

Відповідно до Закону України «Про мисливське господарство та полювання», організація державного моніторингу та ведення кадастру мисливських тварин покладена на центральний орган виконавчої влади у сфері мисливського господарства (з 2011 року – Державне агентство лісових ресурсів України). Достовірність визначення видового складу та чисельності ресурсів напряду залежить від правильності первинних польових обліків, які проводяться безпосередньо користувачами мисливських угідь. Саме ці первинні дані стають основою державного моніторингу та кадастру.

Через значні площі угідь, різноманіття видів і сезонні коливання чисельності неможливо провести абсолютно точний суцільний облік усіх тварин. Тому головним завданням є мінімізація випадкових похибок під час спостережень за допомогою правильно підібраної методики. Отримані результати необхідні для планування біотехнічних заходів, охорони та раціонального використання мисливського фонду. Заниження чисельності може спричинити недовикористання ресурсів і загибель тварин, тоді як завищення – призвести до надмірного вилову й ослаблення популяцій.

Розрізняють прямі **обліки** (коли підраховують самих тварин) і **непрямі** (за слідами їх життєдіяльності). Обліки бувають **повними** (на всій території господарства) і **вибірковими** (на окремих ділянках). Абсолютна щільність визначається як кількість особин певного виду на 1000 га.

Основні групи методів обліку:

1. Спостереження самих тварин під час нагінки (прогону).
2. Облік за слідами – стежування, підрахунок слідів на маршрутах.
3. Спостереження під час шлюбних періодів (токи, реви, крики).
4. Використання мисливських собак для виявлення звірів і птахів.
5. Візуальний облік під час руху пішки або на транспорті.
6. Спостереження у місцях природної чи штучної концентрації (солонці, годівниці, водопої).
7. Виявлення слідів життєдіяльності – нір, барлогів, хаток, дефекацій.
8. Фіксація за звуковими сигналами (вовк, олень тощо).
9. Комбінування кількох методів одночасно для підвищення точності.

Метод шумового нагону. Один із найпоширеніших у мисливських господарствах. Полягає в оточенні пробної ділянки (25–100 га) та прогоні її нагоничами, які рухаються з інтервалом 20–50 м, створюючи шум пластиковими пляшками з камінцями. Обліковці на периметрі фіксують усіх вигнаних тварин. Цей метод зручний, бо не залежить від наявності снігу й не потребує високої кваліфікації всіх учасників.

Облік у місцях зимових скупчень і підгодівлі. Проводиться наприкінці зими у ясну погоду. Обліковці за допомогою біноклів спостерігають місця концентрації тварин. У господарствах, де проводиться підгодівля копитних, облік здійснюють біля підгодівельних майданчиків, де наприкінці зими збирається найбільше звірів.

Нічний облік. Виконується на автомобілі зі світловим прожектором або приладами нічного бачення. Тварин виявляють за характерним блиском очей. Для підвищення достовірності спостереження повторюють кілька разів за ніч.

Облік за дефекаціями. Метод полягає у підрахунку екскрементів копитних тварин після танення снігу, до появи трав'яного покриву. Наприклад, козуля залишає близько 15–16 купок за добу, або приблизно 3100 за сезон. Дані обліку дозволяють визначити середню щільність тварин на 1000 га.

Облікові маршрути повинні охоплювати всі типи угідь пропорційно до їх площі – ліси, узлісся, заплави, чагарники, поля. Не рекомендується прокладати маршрути лише дорогами чи просіками.

Крім основних, застосовуються й інші методи: анкетно–опитувальний, авіаційний, облік нір лисиць і борсуків, літньо–осінній облік водоплавних птахів, а також реєстрація добутої дичини.

3.2. Грунтово–гідрологічні та кліматичні умови досліджуваного регіону

Мисливське господарство «Острівки» розташоване в північній частині Київської області, неподалік с.Жукин, між річкою Десна та Київським водосховищем. Площа господарства близько 22тис.га, належить до Полісся та характеризується рівнинним, слабохвилястим рельєфом із незначними перепадами висот, переважно в межах 90–120 метрів над рівнем моря. Переважають зниження і давні заплави, що мають слабкий ухил у напрямку водотоків. У структурі рельєфу виділяються надзаплавні тераси, заплавні луки та пониження, де часто формуються періодично перезволожені ділянки.

Ґрунтовий покрив господарства формувалася під впливом лісово–болотної рослинності та близького залягання підґрунтових вод. Переважають дерново–підзолисті та супіщані ґрунти, місцями зустрічаються торфово–болотні та лучно–болотні ґрунти, особливо в пониженнях та поблизу водойм. У поєднанні з мінеральними піщаними ділянками такі ґрунти створюють строкату мозаїку лісорослинних умов – від сухих свіжих борів до вологих чорновільхових та осикових лісів. Рівень ґрунтових вод переважно близький до поверхні — 0,5–2,0 м, у заплавах і пониженнях може підніматися до 0,3 м, що зумовлює часті перезволоження та формування заболочених мікроділянок. На піщаних підвищеннях ґрунти більш сухі та слабо кислі.

Гідрологічний режим території визначається близькістю двох великих водних об'єктів – річки Десна та Київського водосховища. Ця особливість зумовлює значну зволоженість території, сезонні підтоплення в заплавах, підвищену вологість повітря та м'який мікроклімат. Весною тут часто спостерігаються розливи Десни, які збагачують ґрунти органічними речовинами. Влітку поверхневі води знижуються, утворюючи мережу дрібних приток, стариць і заболочених ділянок, що мають важливе значення для водно–болотної фауни. Значну частину площ займають штучні водойми, меліоративні канали та природні струмки, які регулюють гідрологічний баланс угідь.

Клімат території – помірно континентальний із відчутним впливом атлантичних повітряних мас. Зими тут м'які, з частими відлигами, середня температура січня становить $-5...-6$ °С, іноді знижується до -20 °С, але короткочасно. Літо тепле, вологе, середня температура липня $+18...+19$ °С, максимальна – до $+33$ °С. Середньорічна кількість опадів — 550–650 мм, з них близько 70 % припадає на теплий період року. У зв'язку з близькістю водосховища та Десни, вологість повітря підвищена (70–80 %), що зумовлює часті тумани, особливо в ранкові години. Сніговий покрив формується наприкінці листопада та тримається в середньому 90–100 днів, досягаючи 20–25 см завтовшки.

Переважаючі вітри північно–західного та західного напрямків, що приносять вологі повітряні маси з Атлантики. Навесні та восени спостерігаються короткочасні буревії та зливи, а влітку – грози. Сонячна радіація середньорічно становить близько 3800–4000 МДж/м², що забезпечує достатній рівень освітлення для активної вегетації лісової та лучної рослинності.

Висновки до 3 розділу.

Проаналізувавши різні методики кількісного обліку мисливських тварин можна зробити висновок, що кожен метод спрямований для максимального результату, але підприємство обирає для себе найоптимальніший, адже, всі методики потребують значних технічних та людських ресурсів. Загалом кліматичні та ґрунтово–гідрологічні умови мисливського господарства «Острівки» є сприятливими для розвитку лісово–болотних, лучних і прибережно–водних екосистем, забезпечують різноманітність біотопів і створюють оптимальні умови для проживання диких копитних, хутрових звірів і водоплавної дичини. Територія має високий природоохоронний та рекреаційний потенціал, а також сприятливі умови для ведення мисливського господарства з урахуванням стабільного водного режиму, м'якого клімату та високої біопродуктивності угідь.

РОЗДІЛ 4

БІОТЕХНІЧНІ ЗАХОДИ, НАПРАВЛЕНІ НА РОЗВИТОК ПОПУЛЯЦІЇ ОСНОВНИХ ВИДІВ

4.1. Підгодівля мисливської фауни

Підгодівля диких тварин відіграє важливу роль у підтриманні господарськи доцільного рівня чисельності їх поголів'я, слугує вагомим чинником попередження чи зменшення збитків лісовому і сільському господарствам, забезпечує виживання цих видів в екстремальних зимових умовах.

Підгодівля лося. Лось пристосувався існувати на природних кормах без допомоги людини. Проте лісові насадження, де мешкає цей звір, далеко не рівноцінні по запасах доступних для лося кормів; тому турбота працівників мисливського господарства про цього звіра завжди дає позитивний ефект. Основним кормом для лося в зимовий період служать кора і молоді пагони чагарникових і деревних рослин, перш за все вербняку і осики. Найбільш багаті цими кормами молоді лісонасадження, заростаючі зруби і узлісся, а також середньовікові та перестійні ліси з незначною зімкнутістю, великою кількістю просік, рідин і полян з чагарниковою рослинністю. Такі угіддя є в достатній кількості не скрізь, але мисливці зацікавлені в рівномірному і повному заселенні лосями своїх господарств; тому підгодівля лося виправдовує себе майже в кожному мисливському господарстві.

Лось добре поїдає кору і гілки осик, які повалені, його увагу привертають лісові розробки, де він годується відходами деревини. При цьому лось мириться з найближчим сусідством людини, нерідко жирує всього в декількох сотнях метрів від лісорубів, заходить в приміські і міські парки навіть великих міст.

В мисливських господарствах доцільно створювати, так звані, підгодівельні майданчики для лосів, де зрубано по одній–дві осики і викладена

сіль. Але, якщо говорити про дійсне збільшення чисельності лосів і підвищення ємності угідь, то такою підгодівлею обмежуватися не можна.

Якість угідь визначається перш за все наявністю в лісі придатної для лосів їжі, а доступністю кормів. У всіх або майже у всіх лісових угіддях Поліської зони осичників більш ніж достатньо. Але, якщо вік дерев перевищує 7–10 років, то тварини просто не можуть використовувати їх гілки і кору. В таких місцях систематичне підрубання осичняку дозволяє підтримувати оптимальну чисельність лосів в угіддях. Таке підрубання повинне проводитися не від випадку до випадку, а день за днем протягом всього зимового періоду з урахуванням чисельності звірів, використання ними корму і фактичного розміщення тварин в угіддях.

Дерева рекомендується пиляти на висоті 1–1,5 м та слідкувати, щоб окорінок залишився на пні. В цьому випадку звалене дерево не заносить снігом

Дорослий лось з'їдає за добу близько 20 кг деревної кори і дрібних, до 5 мм в діаметрі, гілок. Приблизно така кількість корму дає одна осика 15–20 м висоти. З цього розрахунку потрібно виходити при підгодівлі звірів, якщо угіддя не багаті кормами, а мисливці зацікавлені в підтримці високої щільності лосів. Зрозуміло, такі рубки осичняку повинні проводитися тільки за узгодженням з лісгоспами і так, щоб не перешкодити відновленню лісу і не стравить всі наявні корми за короткий проміжок часу. Осичняк і різні види верби, які поїдають лосі, належать до швидкорослих малоцінних з точки зору лісників порід; тому такі біотехнічні заходи цілком доцільні. У ряді випадків підгодівля лося може поєднуватися з рубкою лісонасаджень. Працівники господарства повинні тільки своєчасно погоджувати ці рубки і організовувати їх проведення силами єгерів або громадськості. Іноді мисливським господарствам доводиться оплачувати необхідний для підгодівлі осичник, але частіше за все дозвіл на його рубку можна отримати за рахунок засобів, запланованих лісовим господарством на біотехнічні заходи або в оплату робіт по лісовідновленню, в яких господарства допомагають лісництвам.

Як правило, підгодівля лося повинна поєднуватися і з іншими заходами щодо збільшення кормової продуктивності угідь. Якнайкращий ефект дає омолодження затравлених лосями старих вербняків шляхом їх вирубки з тим, щоб в короткий термін отримати більше кореневої порослі. Застосовуються також посадки верби на узліссях, просіках, уздовж ярів, доріг і річкових заплавл. Підрубання осичняку для підгодівлі лося проводять після опадання листя в більшості місць – з другої половини жовтня або з початку листопаду.

Підгодівля оленя та козулі. Козуля прагне уникнути труднощів зими, відкочовуючи на десятки і сотні кілометрів в лісостепові ділянки, де снігу затримується менше, або в хвойні ліси, де взимку легше прожити. Але в умовах мисливського господарства відкочовки козулі небажані. Набагато вигідніше затримувати дані види в угіддях на кормових полях і у годівниць

Обмежені в пересуванні і доступі до корму, досяжні хижакам тварини ухитряються пережити сувору пору року завдяки дуже обережному і прихованому способу життя на невеликих індивідуальних ділянках площею всього 25–50 га. Обмежений запас доступних зимових кормів на таких невеликих площах угідь обумовлює можливість існування козуль лише невеликими групами. Ці тварини або тримаються поодиноці або пасуться невеликими групами в дві–три голови. Це, зрозуміло, обтяжує підгодівлю тварин, які так сильно розосереджені по угіддях.

Зимова підгодівля оленячих у малосніжні зими не суттєво впливає на ступінь використання природних кормів, а отже і на пошкодження лісових культур, але у багатосніжні зими вона значно зменшує потреби молодняків, розташованих поблизу місць викладення кормів.

Встановлено, що в суворі зими багато козуль гинуть від запалення легень, особливо у листяних насадженнях, тому рекомендується створювати в рідколіссі та на галявинах зимові сховища в вигляді навісів з годівницями, закритих з 2–3 сторін для захисту від вітру та снігу

Враховуючи, що вказаному виду притаманна значна осілість та незначний розмір індивідуальної ділянки (100–300 га), зберегти оленя та козулю і утримати

їх в своїх угіддях можна створенням кормових полів за схемою, яка зараз широко запроваджена у багатьох господарствах (таблиця 4.1.).

Таблиця 4.1

Схема зеленого конвеєру для оленячих

Культури	Термін сівби	Норма висіву насіння і внесенням добрив, ц/га			Термін згодовування		Врожай, ц/га
		насіння	супер-фосфат	калійна сіль	початок	кінець	
Озиме жито	Посів минулого року	3,0	1,5	2,0	Після танення снігу	5–10 квітня	80–100
Озима пшениця		3,5	1,5	2,0		5–10 квітня	
Багаторічні трави		–	–	–	1–5 червня	1–5 липня	90–100
Бобово–злакові: 1–а сівба 2–а сівба 3–я сівба	до 15 квітня	–	–	–	5 липня	20 липня	100–110
	з 25 квітня	–	–	–	15 липня	31 липня	100–110
	з 15 травня	–	–	–	1 серпня	15 серпня	100–110
Поукосні посіви віко–вівсяної суміші	15–25 квітня	2,5	1,5	2,0	червень	вересень	100–120
Люпин після збирання озимих	15–25 квітня	1,5	2,5	1,5			100–120
Багаторічні трави	–	–	–	–	25 червня	вересень	100–120
Кормові коренеплоди	Кінець квітня	–	–	–	вересень	жовтень	200–250

На кормових майданчиках і у вольєрах олені та козулі найбільш охоче поїдають сіно різнотравне, листяні віники, плющений овес, висівки, макуху, сухарі, картоплю, буряк, моркву, капусту, а також силос дрібного різання, сіль і крейду. Під час жирування тварини переходять від одного корму до іншого, переміщуючись від годівниці до годівниці. Сіно і кормові віники вони поїдають

не підряд, а вибірково. З 1 кг хорошого сіна вони з'їдають не більше половини, причому залишене сіно, як правило, більше не чіпають і його слід замінювати.

Рис. 4.1. Овес та люцерна в гранулах на підгодівельному майданчику (фото автора)

Якщо підходити до підгодівлі серйозно то відповідно підгодівельні майданчики для них потрібно створювати в кожному обжитому ними лісовому

кварталі. Доцільно завчасно стягувати тварин на стики обжитих ними ділянок де на галявинах і узліссях сіють такі культури, як озимі, кормова капуста, горохо–вівсяна суміш і інші.

Рис. 4.2. Годівниця для оленів та козуль (фото автора)

Там, де кормові поля невеликі і є небезпека відвідування їх кабанами, не слід вводити в сівозміну картоплю і топінамбур, які приваблюють кабанів. Щоб вберегти кормову капусту, яку вирощують для козуль і зайців від кабана – їх

відлякують, встановлюючи жердини з пучками поліетиленових стрічок, що шарудять від вітру.

Рис. 4.3. Крита годівничка для оленів (фото автора)

Підгодівля кабана. Для кабанів найбільш несприятливі умови створюються в період з сильними морозами (більш -15°C) без снігу, або навпаки, у дні з високим сніговим покривом, який тримається близько тижня. Без підгодівлі за цей час можуть загинути всі поросята, що залишились без свиноматки. Тому терміни викладки кормів у роки з пересічними кліматичними умовами потрібно приурочити до кінця зими – початку весни. В екстремальні періоди, після сильних снігопадів і особливо під час ожеледі, підгодівлю слід розпочинати негайно.

Для утримання кабанів від міграцій слід починати викладку качанів кукурудзи та віниччя сорго ще до початку зими. Краще це робити перед періодом гону – в кінці жовтня.

При високій чисельності кабана, для зменшення його шкідливої діяльності в сільськогосподарських угіддях, необхідно проводити підгодівлю в літній період. При цьому, треба забезпечити певний контроль з боку егерів за місцями викладки кормів для охорони їх від розкрадання та для попередження браконьєрства.

Кабан є всеїдною твариною, тому реагує на різноманітну підгодівлю. При наявності вибору, кабан у зимовий період віддає перевагу зерновим кормам та комбікормам, потім з'їдає картоплю, харчові відходи, силос. При відсутності кормів не хутує падлом.

Корма для кабанів викладають на підгодівельних майданчиках, які часто поєднують з вежею для селекційного відстрілу. Основною вимогою до місця розташування є можливість прихованого підходу звірів (наявність навколо підросту, чагарників).

Необхідно також практикувати влаштування спеціальних огорож, за якими викладають корм для поросят.

Солонці. Влаштування солонців у мисливському господарстві вкрай необхідний захід, який призначений для забезпечення диких тварин солями та іншими мінеральними речовинами.

Самці оленячих щорічно скидають роги на ріст і розвиток яких організмом тварини використовується велика кількість мінеральних речовин і солей. Тваринам для нормального росту і розвитку рогів при використанні природних кормів не вистачає солей. Помічено, що в оленячих, добре забезпечених мінеральними кормами, роги виростають більші й симетричніші. Наприклад, солі кальцію, необхідні для нормальної зміни шерстного покриву (двічі на рік), вироблення молока, нормального розвитку скелету у молодняка, тощо. Найбільш гостро тварини відчувають дефіцит в солях кальцію і магнію, необхідного для будівництва скелета.

Сніг взимку, який забезпечує організм тварини водою, веде себе, як дистильована вода, що вимиває з організму тварини залишки солей, які тварина отримує з кормом. Тому тварини у менш морозні зими намагаються знайти доступ до відкритих водних джерел (незамерзаючі болота, джерела, порожисті стрімкі річки та струмки. Часто можна спостерігати, як більшість тварин вигризають сніг, скроплений кров'ю або сечею, споживають навіть залишки мінеральних добрив на полях, що несе в собі різні небезпечні наслідки. Систематична підгодівля сіллю не тільки робить тварин більш стійкими до захворювань, але також рятує їх від отруєнь різними шкідливими речовинами, наприклад, мінеральними добривами. При мінеральному голодуванні звірі накидаються навіть на життєво небезпечні солевмісні речовини.

Часто такі великі тварини, як олень, мігрують на 70 і більше км за межі господарства у пошуках солі.

Більшість зимових кормів бідні мінеральними речовинами: солями натрію, калію та фосфору, тому солонці відіграють велику роль, особливо у другій половині терміну вагітності самок копитних. У солонці разом з харчовою сіллю (NaCl) можна викладати інші солі і різні мінеральні добавки. Найбільшу потребу у солях тварини відчують навесні. Коли звірі звикнуть до солонцю з кусковою сіллю–лизунцем, корисно разом з нею закладати в солонець і інші мінеральні речовини: глауберову сіль, перепалену кістку, кісткове, м'ясо–кісткове борошно, товчену крейду, хвойно–вітамінну муку, білу глину, харчове вапно, мелений ракушняк, попіл з листяних дерев, мікроелементи (монокальційфосфат, сірчаноокисла мідь, хлористий кобальт, йодистий калій). Кабанам, крім цього можна додавати рибну муку. Всі добавки до солі разом не повинні перевищувати 15%. Ці кормові добавки і мікроелементи в комплексі стимулюють утворення і сприяють засвоєнню ферментів і вітамінів, покращують процес травлення у жуйних тварин.

Хвойно–вітамінна мука стимулює фізіологію організму тварини і особливо важлива перед початком гону та вагітності копитних. При цьому спостерігається значне зменшення частки “прохолоставших” самок у стаді. Такі кормові

добавки, як хвойно–вітамінна мука, м'ясо–кісткова мука, для запобігання їх псуванню бажано викладати в солонці закритого типу.

Важливе значення для диких тварин має сіль–лизунець. Для цього необхідне влаштування солонців на пеньках та у стволах свіжозрубаних осик. Сіль вибирає сік осики і діє як антигельмінтний засіб. При потребі в солонці добавляють антигельмінтні засоби та вакцини.

Необхідно враховувати, що дикі тварини охочіше відвідують солонці, які закладені далеко від пішохідних та проїзdnих шляхів. Солонці споруджують в тихих місцях, поблизу від води та в рідколіссі. Щільність солонців в мисливських угіддях залежить від поголів'я та видів копитних, а також структури ґрунтів та рослинності. На 100 га угідь встановлюють не менш 1–2 солонців.

Місцезнаходження солонців наносяться на карти–схеми єгерських обходів і додаються до планів проведення підгодівлі. Ці ж плани повинні включати графіки із вказанням періодичності й норм викладки на кожний період. Правильність влаштування солонців і викладки мінеральної підгодівлі перевіряється систематично не рідше одного разу на місяць у кожному обході. При цьому відзначають не тільки періодичність і правильність викладання солі, але й відвідуваність солонців тваринами. Аналізують як позитивний досвід, так і причини невдач у цій роботі.

Солонець–яма. Розрахований на тривале використання. Вибирають відповідне місце, яке повинно бути не далеко від відкритої води і підгодівлі (не на підгодівлі). Влаштовують яму (достатньо на 2 ковші екскаватора). Дно і боки ями затрамбовують глиною на 30 см з метою перешкоджання вимивання солі. Суміш солі і добавок (до 10% від маси солі в рівних кількостях) змішують з рівною кількістю крупнозернистого промитого річкового піску (пливуну). У такий солонець можна відразу загрузити багато солі і він служитиме багато років. Сіль розчинятиметься опадами і буде кристалізуватись на поверхні. Його охоче і постійно відвідуватимуть багато видів тварин. Поряд доцільно влаштувати вежу чи лабаз для спостереження, селекції.

Солонець у поваленій осиці. Вибираємо місце. На висоті 0,5 м звалюється осика досить товста, щоб у ній випилати або вирубати нішу по типу човна–довбанки довжиною в півметра і глибиною сантиметрів 10. Сіль закладають в коритоподібні поглиблення на спилянному дереві. Якщо дерево зрубане восени після обпадання листя або в зимовий час, то тварини спочатку об’їдають кору й дрібні гілки, а потім беруться лизати сіль. Щоб солонець не затягало снігом, повалене дерево не відокремлюють від пня повністю або, зрубавши, кладуть комелем на пень, щоб завислий стовбур був вище снігового покриву.

Солонець у вигляді рами. Окрім природних пнів–солонців, які важко знайти в природних умовах, особливо там, де вони необхідні, добре зарекомендували себе солонці у вигляді рам, встановлених на пні. Їх виготовлення нескладне. На рівному, гладко відпилянному дубовому, буковому або іншому пні, який залишається після лісозаготівель, прикріплюють раму, зроблену з товстої м’якої жердини. Величина і об’єм рами залежать від розміру пня і поголів’я окремих видів дичини, у тому числі мисливського угіддя, де створюється такий солонець. Висота пня 30–40 см. Солонці у вигляді рами, особливо з жердин (35×25×12 см), дешеві, гігієнічні, справляють враження натуральних пнів–солонців.

Солонець у вигляді стовпчика найбільш вигідний, економічний і гігієнічний. Переважно, саме він використовується у даному господарстві, його роблять з м’якої колоди діаметром 15–20 см і завдовжки 120–150 см. Закопують в землю на глибину 30–50 см. На верхній частині стовпчика видовбують або просвердлюють отвір завдовжки близько 30 см, яке наповнюють грубопомеленою повареною сіллю або сіллю для худоби. Зверху кладуть шматок лікарської суміші або кам’яної солі і все це збризкують анісовим маслом. Із зовнішньої сторони стовпчика, з нахилом у напрямку до нижнього краю видовбаного дна, просвердлюють маленькі отвори, через які просочується вміст солонцю і просочує кору і весь стовпчик. Грубу кору знімають і зачищають стовпчик ножем, щоб тварини при лизанні солі не поранили язика. Отвір на верхній частині стовпчика закривають розсувною кришкою через яку додають сіль, а при сильній жарі збризкують водою. Біля основи стовпчика шар землі по

колу замінюють глиною, яку щільно утрамбовують і формують з поглибленням, щоб сольовий розчин затримувався в ньому і не просочувався в землю.

Рис.4.4. Процес встановлення солонця у вигляді стовпчика (фото автора)

Солонці у високих пнях доцільно створювати в мисливських угіддях з великою чисельністю поголів'я оленів. В лісі вони виглядають природно і тварини охоче їх відвідують. Для цього у тонких порожнистих хвойних або листяних дерев (ялини, ялиці, липи, осики і ін.) відпилюють частину стовбура на висоті 150–200 см, щоб отримати високий пень. Цей порожнистий пень до висоти 20 см над землею через верх наповнюють чистою глиною, добре утрамбовують її, щоб через пень сіль не йшла в землю. Потім пень до верху заповнюють повареною сіллю крупного помелу або червоною сіллю, яка поступово просочується через пень. Крупна дичина охоче приходить до таких солонців. З часом тварини злизують і обгризають весь пень солонцю.

Вище описані солонці застосовуються для сольових сумішей. Кускову сіль кладуть і в спеціальні стовпчикові солонці з навісом або в ясла. Солонець–ясла прикріплюють до дерева. Солонці–ящики найчастіше закріплюють на стаціонарних годівницях.

Існує думка, що від неекономних і негігієнічних земляних солонців краще відмовитися.

Водопі. Дуже важлива наявність в угіддях постійних запасів чистої води (рік, струмків, джерел, поїлок). Природні джерела води необхідно постійно чистити від намулу, сміття, при необхідності поглиблювати дно та мурувати стінки камінням (рис. 8). Регулюють також відтік води по канавах (затримують при необхідності або направляють в дерев'яні або бетонні корита). Джерела та поїлки 2–3 рази в рік дезінфікують розчином марганцевокислого калію, а територію навкруги мідним купоросом (1 чайна ложка на 10 л води).

Рис.4.5. Один з водопоїв в М/Г «Острівки» (фото автора)

4.2. Обмеження впливу ратичних на лісові насадження

Копитні тварини, такі як олені, лосі та дикі кабани, можуть завдавати значної шкоди лісовим насадженням. Вони пошкоджують кору дерев, об'їдають молоді саджанці і підлісок, що може призвести до порушення росту дерев та зменшення біорізноманіття. Для захисту лісів від негативного впливу копитних тварин використовуються

Огородження: Встановлення парканів навколо ділянок лісу або окремих дерев для запобігання доступу тварин. Металеві сітки можуть бути ефективними для захисту молодих саджанців і лісових культур.

Рис 4.6. Огородження молодих насаджень (фото автора)

Рис.4.7. Спеціальний прилад для зручності протягування огорожі (фото автора)

Відлякуючі засоби: Використання хімічних або акустичних репелентів, щоб відлякати копитних від молодих дерев та саджанців. Іноді застосовують спеціальні засоби, які містять запахи хижаків або неприємні для копитних речовини.

Регулювання популяцій: Контроль чисельності копитних тварин шляхом ліцензованого полювання або переселення для зниження тиску на лісові екосистеми. Це допомагає підтримувати баланс екосистеми та запобігає надмірному пошкодженню рослинності.

Зміна складу насаджень: Висадка дерев, менш привабливих для копитних, або створення змішаних лісів, де шкода від тварин буде менше помітною. Наприклад, можна висаджувати більше хвойних дерев, які менш привабливі для оленів.

Агротехнічні заходи: Підтримка високого рівня агротехнічних заходів, таких як мульчування, щоб зменшити привабливість ділянок для копитних. Це може включати покриття ґрунту навколо молодих дерев матеріалами, що утруднюють доступ тварин до коренів.

Використання ультразвукових пристроїв: Ультразвукові відлякувачі можуть бути ефективними у зменшенні присутності копитних тварин у певних зонах лісу. Ці пристрої випромінюють високочастотні звуки, які неприємні для тварин, але не чутні для людей.

Соціальні заходи та освіта: Підвищення обізнаності місцевих громад про важливість контролю чисельності копитних тварин і методи захисту лісів. Залучення місцевих жителів до моніторингу і регулювання популяцій може бути ефективним засобом управління лісовими ресурсами.

Створення загущених лісових культур сприяє зменшенню шкоди від трофічної діяльності диких ратичних в зимовий і ранньоосінній період.

4.3. Охорона мисливських угідь

Методика охорони лісових угідь передбачає комплекс організаційних, технічних, біологічних та соціальних заходів, спрямованих на збереження, раціональне використання й відтворення лісових ресурсів, а також на попередження браконьєрства, незаконних рубок і лісових пожеж. Основним завданням є системний контроль за станом лісу, дотриманням природоохоронного законодавства та забезпечення ефективної взаємодії між егерською службою, лісництвами, органами місцевого самоврядування й громадськістю.

Рис.4.8. Дрон типу DJI Mavic 3T (фото автора)

У межах організаційної роботи проводиться складання детальних маршрутів патрулювання лісових угідь, які затверджуються у маршрутних листах егерської служби. Єгері та працівники лісової охорони здійснюють регулярні обходи територій за графіком, фіксують усі порушення, підозрілі пересування або факти браконьєрства у відповідних журналах та звітах. Для підвищення ефективності контролю використовуються сучасні технічні засоби – тепловізори та дрони, що допомагають виявляти незаконне полювання, пожежі або рух транспорту у важкодоступних ділянках лісу. Отримані зйомки обробляються та додаються до протоколів спостережень, що забезпечує доказову базу при виявленні правопорушень.

Особлива увага приділяється профілактичним і соціальним заходам: проводиться роз'яснювальна робота серед місцевого населення, мисливців і відпочивальників щодо правил поведінки у лісі, шкідливості браконьєрства, підпалів і засмічення природних територій. Організуються спільні зустрічі з громадами, шкільні екоуроки, дні охорони природи. Такі заходи сприяють формуванню екологічної свідомості та зменшенню кількості правопорушень.

Крім того, методика передбачає створення мережі систем спостереження за допомогою відеокамер, датчиків руху та тепловізійних пунктів контролю. Усі випадки порушень або підозрілої активності фіксуються та оперативно передаються до відповідних служб. Єгерська служба взаємодіє з поліцією, екологічними інспекціями та громадськими організаціями для координації дій у боротьбі з браконьєрством.

1. Попередження браконьєрства. Передбачення проблеми незаконних полювань може досягатись багатьма методами. Одним з напрямків є виховання освіченого культурного мисливця. У цьому плані головну роль повинен виконувати конкретний користувач мисливських угідь. Мисливці мають потребу в інформації, навчанні і вихованні; населення має потребу в екологічному просвітництві.

Поряд з цим, серед умов практичної реалізації принципів сталого ведення лісового та мисливського господарства в Україні, яка обрала курс на приєднання до співтовариства європейських країн (ЄС), є міжнародний рівень сертифікації лісового та мисливського господарства за принципами міжнародної організації FSC. Сертифікація мисливських користувачів означатиме оцінку відповідності незалежною стороною системи ведення ними мисливського господарства та можливість виходу на міжнародний рівень (використанні переваг міжнародного мисливського туризму). Поряд з іншими вимогами, щодо сертифікації лісомисливського господарства є:

- прозорість і відкритість діяльності господарств;
- підприємство повинно забезпечувати дотримання прав і інтересів місцевих громад з питань використання природних ресурсів (у даному випадку

- дичини) при здійсненні планування та ведення мисливського господарства;
- підприємство має забезпечити функціонування механізму вирішення суперечок з питань користування природними ресурсами;
- відповідність вимогам, щодо походження добутої продукції (якими методами вирощена та яким шляхом добута). і т.ін.

Виходячи з викладеного, користувач мисливських угідь повинен бути прямо зацікавленим в тому, щоб не лише підтримувати тісний контакт з місцевою громадою, але й залучати до співпраці якомога більше місцевих мисливців. Значно краще мати повну інформованість про місцеве населення та мати мисливця–однодумця, ніж затримувати в угіддях озброєного злочинця.

З досвіду мисливських господарств можна запропонувати закріплення групи у кількості 6–10 місцевих мисливців за кожним єгерем господарства. Мисливці надаватимуть посильну допомогу єгеру у виконанні планів біотехнічних заходів, а господарство мисливцям – можливість отримати законне полювання на пільгових умовах. У такого користувача мисливцю не вигідно буде браконьєрити, а користувачу витратити значні кошти та час на охорону угідь.

Одним з важливих засобів профілактики та успішної боротьби з порушеннями правил полювання є проведення широкої роз'яснювальної роботи серед мисливців та звичайних громадян з питань: охорони і раціонального використання тваринного світу; пропаганди мисливського законодавства; знань про рідких і зникаючих видів тварин; збереження середовища проживання диких тарин.

Проблема більшості підприємств–користувачів мисливських угідь і мисливських товариств полягає передовсім у слабкій організації та пропаганді мисливської справи. Кожен “вариться” у своїх проблемах, а на пропаганду культури господарювання та етики полювання часу не вистачає. Нерідко буває, що користувачі угідь самі дозволяють мисливцям на полюванні коїти безчинства в угіддях, ігнорують порушення законів, як з боку мисливців, так і єгерської служби. Звичайно, що починати потрібно, насамперед, з контролю і виховання єгерської служби свого господарства. Форми ведення мисливського

господарства можуть бути різні. Проблема не у формі власності, а у відношенні до справи. На жаль, багато приватних господарств залишаються закритими й недоступними для мисливців, і використовуються переважно для задоволення потреб дуже обмеженого кола людей. Це викликає, як обурення з боку місцевого населення, так і породжує браконьєрство в угіддях.

2. Чітке дотримання заходів громадського, адміністративного, кримінального і матеріального впливу (стягнення) до порушників правил полювання. У даному випадку потрібно чітко усвідомлювати, що безнаказаність порушників штовхатиме їх до ще більших порушень законодавства. Користувач повинен підтримувати тісний контакт з місцевими органами влади, органами поліції та правосуддя і постійно контролювати своєчасність і відповідність прийнятих рішень щодо порушників. Для цього спеціалістам мисливського господарства необхідно самим чітко знати закони, порядок збору інформації щодо скоєного порушення, вміти складати необхідні матеріали за фактами браконьєрства, а також у визначені законодавством України терміни вміти своєчасно і грамотно прийняти по ним відповідні рішення.

3. Необхідність у прийнятті активної участі у обговоренні та вдосконаленні проектів законодавчих актів щодо охорони та використання тваринного світу. Працівникам мисливських господарств (користувачам мисливських угідь) потрібно постійно приймати активну участь у обговореннях проектів мисливських законодавчих актів, у тому числі і тих, що стосуються охорони державного мисливського фонду та своєчасно подавати заздалегідь обговорені та підготовлені пропозиції щодо їх оптимізації.

Крім того, господарство повинне розробити детальні правила полювання та відвідування громадянами мисливських угідь на закріпленій території, де необхідно врахувати особливості конкретного господарства, боротьбу з бродячими собаками та кішками, особливостями чи заборонами відвідування угідь громадянами: у окремих місцях у період появи потомства у копитних та періоди вигодовування дитинчат тварин молоком; місць токовищ тетерукових птахів, реву оленів, стогону лося. У цьому документі оговорюються періоди

сінокосіння та випасання худоби на окремих територіях лісових угідь (наприклад, виключаючи період індивідуальних трофейних полювань на самців козулі з 1 травня до 1 липня) і таке інше. Після перевірки на законність підготовлених правил та реєстрації їх в обласному управлінні юстиції, вони набирають чинності закону, за порушення якого громадяни несуть різні види відповідальності, у тому числі і кримінальну.

4.4. Аналіз різних методів боротьби з браконьєрством

1. Створення спеціальних підрозділів по охороні мисливських угідь.

Питання створення державної служби охорони мисливських угідь або спеціалізованих підрозділів по боротьбі з браконьєрством обговорюється вже давно на сторінках мисливських видань, але на даний час така служба ще не створена. У багатьох західноєвропейських країнах з цією метою функціонують підрозділи природоохоронної екологічної поліції.

Утримання таких підрозділів у кожній області України було б можливим частково за рахунок коштів, отримуваних від штрафів за браконьєрство, реалізацію конфіскованих у порушників знарядь полювання, зброї, транспортних засобів, тощо, а частково – за рахунок обласних бюджетів. Звичайно таким підрозділам державою повинні надаватись значні повноваження, а самі вони повинні бути добре оснащеними. Широке інформування громадськості у засобах масової інформації про створення таких підрозділів, їх цілодобове чергування та телефони “гарячої лінії” дозволили б у майбутньому ефективно боротись з браконьєрством у межах кожної області, використовуючи швидкісний автотранспорт підвищеної прохідності, гелікоптери та інше. Чисельні факти свідчать, що більшість користувачів угідь не забезпечено у достатній мірі технікою. Часто протоколи про адміністративні правопорушення, які складаються користувачами на місцях не доводяться до прийняття по ним відповідних рішень у районі, особливо, коли серед порушників – чиновники високих рангів, працівники поліції та інших державних органів.

Крім того, важним кроком могло б стати створення спеціального дослідницького Центру з вивчення соціальних, психологічних, правових, економічних, вікових, екологічних аспектів браконьєрства та розробку ефективних заходів по боротьбі з ним.

2. Груповий (бригадний) метод охорони угідь на рівні користувача.

Найбільш мобільною та добре керованою є рейдова бригада у складі 4–6 чоловік. Очолювати її повинен досвідчений працівник користувача угідь: директор, мисливствознавець, єгер, які володіють організаторськими здібностями, досвідом боротьби з браконьєрами, добре знають правила полювання, законодавчі та інші правові акти по охороні тваринного світу, права і обов'язки по охороні угідь, місцевість та мисливські угіддя, розташування і напрямок доріг загального користування, лісових доріг і стежок, місця сезонних концентрацій мисливських тварин (звірів і птахів), розташування населених пунктів і постів поліції на дорогах, що виходять з мисливських угідь. Керівник бригади повинен бути вольовим, сміливим, ініціативним, мати авторитет серед учасників бригади. Бажано, щоб крім представників користувача угідь, до складу рейдової групи були залучені: озброєні працівники поліції, працівники державної лісової охорони, громадські мисливські інспектори, представники місцевих органів влади. У групі бажано мати хоча б одного позаштатного працівника поліції (краще, якщо він є представником користувача угідь).

3. Метод об'єднаних мобільних рейдових груп різних користувачів. Цей метод добре зарекомендував себе при рейдах по припиненню масових проявів браконьєрства у окремих районах, наприклад, у періоди, коли різні види тварин через несприятливі погодні умови (багатосніжний період, ожеледь і льодяна кірка, повінь, неможливість добути корм, тощо) або свої біологічні особливості (шлюбний період у тетерукових птахів, гон у копитних та інші) стають вразливими. Такі місця можуть займати значні території, які проконтролювати однією рейдовою групою буває важко, або зовсім неможливо. Особливо це стосується районів з великою лісистістю території. Такі спільні виїзди груп різних користувачів, які управляються представниками місцевого господарства

дають можливість організувати облогу місць масових проявів браконьєрства, а при доброму мобільному зв'язку – ефективно організувати переслідування та затримання браконьєрів, навіть при групових незаконних полюваннях. Крім того, такі почергові виїзди в угіддя кожного з користувачів створюють сильний психологічний вплив на браконьєрів, придушують їх бажання чинити опір та інші негативні дії.

4. Метод об'єднаних аеро– та автомобільних рейдових груп. Є ефективним об'єднання спільних дій однієї рейдової групи на маломірному повітряному судні (гелікоптері та інших) та 2–х груп на автомобілях. Цей метод може бути ефективним у великих лісових масивах при припиненні незаконних колективних полювань на диких копитних тварин. Вертольотна група виявляє осередки полювання, які тимчасово контролює з повітря, а дві мобільні бригади організовують оточення та затримання групи браконьєрів. У даному випадку дуже важливим є постійний повноцінний зв'язок наземних бригад з вертольотом. Для подібних рейдів ефективними є невеликі швидкісні моделі гвинтокрилів, які мають можливість на невеликих відкритих ділянках лісу швидко знизитись для десантування групи захвату щонайближче до місця браконьєрського полювання, використовуючи для цього просіки, вирубки, молоді лісові культури, болота та інші не покриті лісом ділянки. Крім того повітряні судна чинять на браконьєрів сильний психологічний вплив. Тому, не зважаючи на дороговизну таких заходів, вони виконують велику і ефективну роль у проблемі охорони мисливських угідь.

5. Постійний контроль за охороною мисливської фауни в обході єгеря. Важливим напрямком охорони мисливських угідь є розробка постійного ефективного контролю єгерями ситуації у закріплених обходах та систематичний контроль з боку керівництва та громадськості за виконанням службових обов'язків працівниками державної лісової охорони та єгерської служби. Для оперативної і результативної охорони угідь єгері повинні бути оснащені автотранспортом і зв'язком.

Оснащення рейдової бригади. Під час рейду по охороні угідь члени бригади повинні чітко виконувати вказівки старшого бригади. Перед кожним

патрулюванням повинен видаватись наказ на проведення рейду, а якщо він складається на сезон, то старшому групи видається путівка на охорону Державного мисливського фонду.

Рейдова бригада може бути оснащена наступними засобами:

- швидкісними транспортними засобами (гелікоптер, катера, снігоходи, автомобілі підвищеної прохідності);
- табельною зброєю і боєприпасами;
- мегафоном автомобільним і переносним, який може видаватись органами внутрішніх справ на період рейду;
- фотоапаратами, відеокамерами, освітлювальними засобами;
- переносними потужними ліхтарями (бажано мати 2);
- приладами нічного бачення;
- тепловізорами;
- спецзасобами типу “Іжак” та правом на його використання (органи поліції видають на період рейду);
- бланками протоколів про адміністративні правопорушення, форма яких відповідає вимогам чинного законодавства (в додатках);
- актами опису вилучених у порушників: продукції полювання, зброї, інших засобів та речей (складаються у 2-х екземплярах, один з яких надається під особистий підпис порушника) та іншими формами актів (повідомлення про час і місце розгляду справи, акти селекційного добору пораненої порушником тварини, дозвіл на селекційний добір, дозвіл на відстріл бродячих собак, тощо);
- бронежилетами;
- аптечкою з повним комплектом необхідних засобів;
- радіостанціями (стаціонарною, автомобільною і переносними);
- мобільними телефонами;
- пристосуваннями для упакування вилучених слідів і предметів (шпагат, поліетиленові пакети, пінцет, гнучка стрічка (рулетка) для вимірів довжини у міліметрах, конверти, тощо)

Інструктаж членів рейдової групи здійснюється безпосередньо перед

проведенням рейду призначеним старшим групи з усіма (включаючи водія автомобіля). Членів бригади повідомляють про основну мету рейду, особливості угідь, намічений маршрут, тактику і етику індивідуальної поведінки членів бригади з порушниками, необхідність виявлення активності й принциповості протягом періоду рейду, суворе дотримання законності добросовісності при виконанні своїх функцій а також чітке виконання вказівок старшого групи.

У період інструктажа перевіряються знання членами рейдової групи правил полювання, інших вимог законодавства по охороні природи; прав і обов'язків по здійсненню охорони мисливських угідь; мисливських та інших документів; техніці безпеки, у тому числі при користуванні мисливською зброєю. Особлива увага приділяється взаємовиручці, подачі умовних сигналів при проведенні рейду і взаємодії і постійному взаємозв'язку членів рейдової групи. Бажано розробити сигнали, відомі лише учасникам рейду.

Посадові особи повинні, як правило, бути у форменному одязі, а громадські інспектори – із встановленими нагрудними знаками.

Методи виявлення фактів браконьєрства і затримання порушників.

Таких методів може бути декілька і вони можуть чергуватись, або поєднуватись.

1. Маршрутний метод охорони угідь. Розуміється як вихід, виїзд, або виліт рейдової групи по заздалегідь вибраному маршруту у визначені угіддя, як у світлий, так і темний період доби. Рейдова група визначає місця концентрації мисливських тварин (місця днювань, ночівель, розмноження тварин, місця годівлі), обслідує кормові поля, водойми, водопої, солонці, підгодівельні майданчики, поля з врожаєм сільськогосподарських культур, шляхи міграцій і кормових кочівель і т. п. На місцях переходів тварин (копитних), перетині їхніх стежок з дорогами, браконьєри можуть влаштовувати засідки на тварин (особливо на деревах), використовувати заборонені знаряддя або методи полювання. аж до використання транспортних засобів.

Маршрутний метод здійснюється у вигляді об'їзду, облету чи пошуку.

Підставою для пошуку можуть бути заяви очевидців незаконного

полювання, виявлені залишки тварини, кров, сліди порушників чи їх транспорту. Різновидом пошуку є догін (переслідування браконьєрів за допомогою бистрохідної техніки у денний і в нічний час).

2. Метод скритного патрулювання, засад і секретів. Досвід боротьби з браконьєрством показує, що порушники також удосконалюють способи і знаряддя браконьєрства. Вони об'єднуються в групи не лише для здійснення незаконних полювань, але й для протидії особам, що здійснюють охорону угідь, ретельно маскуються, виставляють дозори, тощо. Все це ускладнює виявлення і затримання браконьєрів. Кожному з рейдових підрозділів по заздалегідь розробленому плану ставиться задача, обумовлюються сигнали і порядок зв'язку між підрозділами. Такі методи найефективніші у нічний час, своєю несподіванкою та можливістю скритно вивчити динаміку браконьєрських дій, тому доцільно заздалегідь вивчити місцевість, визначити місця патрулювань, засідок та локалізацію основної рейдової групи.

3. Метод збору, аналізу та своєчасного використання інформації про порушення. Такий метод з практики боротьби з браконьєрством є найбільш оправданим і ефективним. Потрібно завжди пам'ятати, що місцеве населення при тісній співпраці з господарством може відігравати як роль впливового контролюючого місцевих браконьєрів органу (схід села, засідання селищної ради, тощо), так і агентурної розвідки про заплановані браконьєрства. Інколи інформація про здійснене чи заплановане браконьєрство від місцевого населення надходить через розуміння важливості охорони природи та усвідомлення необхідності вирішення цієї проблеми. Проте подібна інформація може також надходити від окремих громадян через відчуття невдоволення, помсти, образи на сусіда, а то й зовсім через поганий конфліктний характер окремих людей. У даному випадку кожен господар своїх угідь сам повинен вирішувати, якими джерелами інформації користуватись егерській службі, але бажано, щоб цих джерел було кілька і вони не були між собою пов'язані (так контролюється достовірність) і своєчасно надавали інформацію про браконьєрства (заплановані та здійснені).

При своєчасному повідомленні про браконьєрство, що готується окремими особами, з боку користувача угідь доцільніше не влаштовувати погоню порушників в угіддях (що не завжди є ефективним), а влаштувати засідку на них та у присутності працівників поліції затримувати їх, безпосередньо у місцях вивантаження дичини, наприклад, біля дому порушника. Поблизу свого дому, а особливо у присутності близьких людей і сусідів, порушник повністю визнає свою вину, добровільно віддає зброю, дає чіткі конкретні пояснення, підписує складені на нього протоколи, не чинить опору, кається про вчинене.

4. Інші методи охорони угідь. У залежності від особливостей угідь, кількості осіб, що здійснюють охорону, інших фактів для виявлення випадків браконьєрства та затримання порушників правил полювання можуть виставлятися стаціонарні пости, пікети на залізничних станціях, човнових і паромних переправах, причалах, пристанях, постах патрульної поліції. За допомогою застосування цих методів нерідко виявляють злісних браконьєрів, які доставляють додому продукцію незаконного полювання, знаряддя браконьєрства (м'ясо, хутро, зброю, інші знаряддя полювання). Запропоновані методи дають можливість охороні отримати інформацію про кількість прибуваючих на полювання мисливців, місця проведення ними полювань, проводити з ними роз'яснювальну роботу.

Єгерська служба активно взаємодіє з Державною лісовою охороною, сприяючи і допомагаючи у гасінні лісових пожеж, виявленні незаконних рубок лісу, оскільки специфіка роботи полягає у перебуванні у лісових масивах у темну пору доби.

Рис.4.9. Мотопомпа на базі «Урал–4320»,який використовує егерська служба для допомоги при гасінні лісових пожеж (фото автора)

Висновок до розділу 4.

Біотехнічні заходи відіграють одну з надважливих ролей ведення мисливського господарства. Якісний підхід до біотехнії забезпечує збільшення та постійність популяції на території мисливських угідь, сприяє їх виживання під час тяжких кліматичних та температурних умов.

До великої втрати корисних звірів і птахів може призводити господарська, браконьєрська діяльність людини, тому мисливські господарства запроваджують різні методи запобігання браконьєрству.

ВИСНОВКИ

В цілому угіддя мисливського господарства ТОВ “Острівки” характеризуються добрими захисними та кормовими властивостями. Вольєрне господарство сприяє біорізноманіттю та позитивній динаміці чисельності популяцій, хоча і потребує особливої санітарної уваги на фоні спалахів сказу, АЧС. Важливим аспектом є–сприяння господарства мінімізувати вплив мисливської фауни на молоді лісові насадження за допомогою спеціальних заходів

Особливу увагу треба приділяти біотехнічним заходам для збереження мисливських тварин. Терміни викладки кормів потрібно змістити на кінець осені, оскільки поголів'я вольєрного та мисливського господарства збільшується і потрібен запас кормів, враховуючи екстремальні періоди, після сильних снігопадів і особливо під час ожеледі, підгодівлю слід розпочинати негайно.

ПРОПОЗИЦІЇ ГОСПОДАРСТВУ

1. Додати більше знаків натурального відмежування угідь біля кожної дороги що пересікає межу угідь по всьому периметру. На виїздах з населених пунктів в угіддя встановити інформаційні знаки про приналежність угідь користувачу, із закликами про охорону диких тварин та середовища їх існування, та з інформацією про відповідальність за порушення природоохоронного законодавства.

2. Здійснювати щоденний обхід мисливських угідь, та вольєру, в місцях концентрації копитних – посилене патрулювання з метою недопущення випадків незаконного полювання та турбування дичини.

3. Додати ще більше засобів відео нагляду.

4. При складанні плану фінансово–господарської діяльності мисливського господарства по кожному виду мисливських тварин на сам перед необхідно визначити напрямок подальшого ведення господарства по цьому виду, а саме, чи планується підтримати вже існуючу чисельність, або досягнути її подальшого зростання чи скорочення. План експлуатації, будучи в загальних рисах

перспективним, має щорічно уточнюватися з урахуванням існуючого стану поголів'я.

5. Ведення господарства по оленю та козулі потребує рішучої боротьби з вовком, лисицею та бродячими собаками, які спричиняють великі втрати поголів'ю цього виду, винищуючи молодняк. Стримувати ріст поголів'я в залежності від конкретних умов можна після перевищення щільності на 1000 га 50 особин по козулі. З цією метою звертають увагу перш за все на статевий склад популяції, проводячи підвищений відстріл самок до співвідношення статей 1:1.

6. При інтенсивній підгодівлі кабана розмір допустимої щільності цього виду визначається фінансовими можливостями господарства по зимовій підгодівлі. Там, де кабан може наносити збитки сільському господарству його щільність не має перевищувати норми 1–5 особин на 1000 га при статевому співвідношенні в стаді 3:1 на користь самців.

7. Постійно проводити селекційну роботу з популяціями парнокопитних тварин та боротьбу з хижими та шкідливими тваринами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

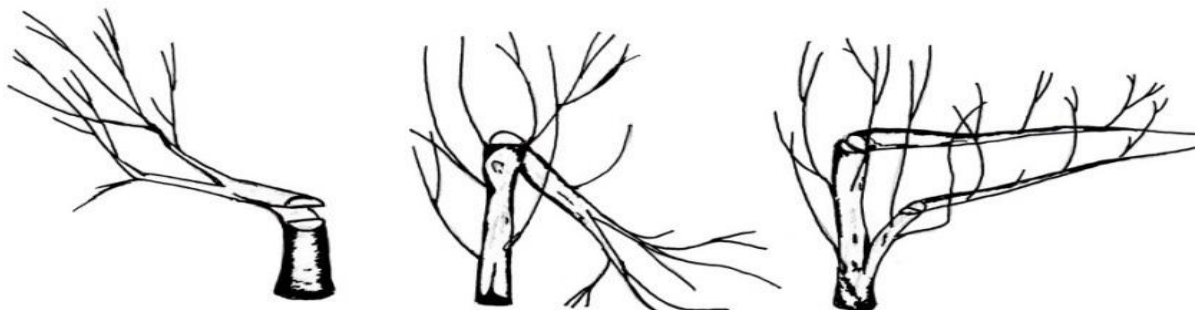
1. Білоус А. М., Білоус В. М., Дячук П. П., Задорожнюк Р. М., Солдунова П. Я. Облік мисливських копитних тварин з використанням безпілотного літального апарату. *Матеріали Міжнар. наук.–практ. конф.* Київ: Вид. центр НУБІП України, 2019. 84–87 с.
2. Бондаренко В.Д. Біотехнія : навч. посібник. Ч.1. Львів, 1997. 374 с.
3. Бондаренко В.Д. Біотехнія : навч. посібник. Ч.2. Львів, 2002. 352 с.
4. Бондаренко В.Д. Мисливствознавство. К. : РНМК ВО, 1993. 197 с.
5. Бондаренко В.Д. Мисливська зброя, полювання. Ведення мисливського господарства. К. : НМК ВО, 1993. 120 с.
6. Бондаренко В.Д., Гузій А.І. Фауністичний ефект узлісся. *Лісовий і мисливський журнал.* 1994. №3. С. 21.
7. Бондаренко В.Д., Делеган І.В., Соловій І.П., Рудишин М.П. Облік диких тварин (практичні рекомендації). Львів, 1989. 64 с.
8. Бондаренко В.Д. Лісомисливське господарство в контексті проблем лісознавства і лісівництва. *Науковий вісник НЛТУ України: Збірник науково–технічних праць.* 2008. с.35–41.
9. Бондаренко В.Д., Фурдичко О.І. Узлісся: екологія, функції та формування. Львів : Астериск, 1993. 64 с.
10. Гандзюра В. П. Екологія. К., 2022. 85 с.
11. Гузій А.І. Охорона хребетних тварин у лісах України. Практичні рекомендації для працівників лісового господарства. Київ, 2000. 30 с.
12. Гузій А.І., Іванюк І.Д., Кусік В.М., Хоєцький П.Б. Мисливствознавство: навч. посіб. Харків : Мачулін, 2017. 276 с.
13. Дейнека А.М., Бурмас В.Р. Стан і перспективи розвитку мисливського господарства. *Наук. вісник Національного лісотех. ун–ту України: зб. наук.–техн. праць..* 2013. Вип. 23.13. С. 78–94.

14. Делеган І. Актуальні проблеми мисливського господарства України. *Лісовий і мисливський журнал*. 2000, №6. С.16–17.
15. Делеган І. В., Делеган І. І., Делеган І. І. Біологія лісових птахів і звірів. Львів: Поллі, 2005. 600 с.
16. Делеган І. В., Чернявський М. В., Феннич В. С. Перспективи розвитку мисливського господарства в Закарпатті. Івано–Франковськ: Фоліант, 2017. 158 с.
17. Делеган І.В., Делеган І.І., Делеган І.І. Біологія лісових птахів і звірів. Львів : Поллі, 2005. 600 с.
18. Довідник майстра лісу. Ужгород, 2022. 247с.
19. Домніч В.І., Вязовська А.Г., Домніч А.В. Динаміка зміни чисельності лисиці та зайця в системі «хижак–жертва». *Наук. вісник Ужгородського ун–ту. Серія Біологія*. 2018. Вип. 30. С. 64–81.
20. Домніч В.І., Вязовська А.Г., Домніч А.В. Динаміка чисельності популяції лисиці в Україні. *Наук. вісник Національного лісотех. ун–ту України: зб. наук.–техн. праць*. 2010. Вип. 20.14. С. 22–32.
21. ДСТУ 3404–96 Лісівництво. Терміни та визначення. [Чинний від 1997–01–01]. Київ, Держстандарт України, 1997. 44 с.
22. Закон України «Про раціональне використання, відтворення, охорону тваринного світу» станом на 21.05.2015 № 2927.
23. Закон України про мисливське господарство та полювання URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1478–14#Text> (дата звернення 18.04.2025).
24. Закон України про тваринний світ. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2894–14> (дата звернення 28.06.2025).
25. Книга мисливця. Львів : Державний комітет лісового господарства України, 1998. 180 с.
26. Корж О. П. Етологія тварин: навчальний посібник. Суми: Університетська книга, 2012. 236 с.
27. Корольов П.П. Сучасні особливості ведення мисливського господарства України К. : Арістей, 2008. 145 с.

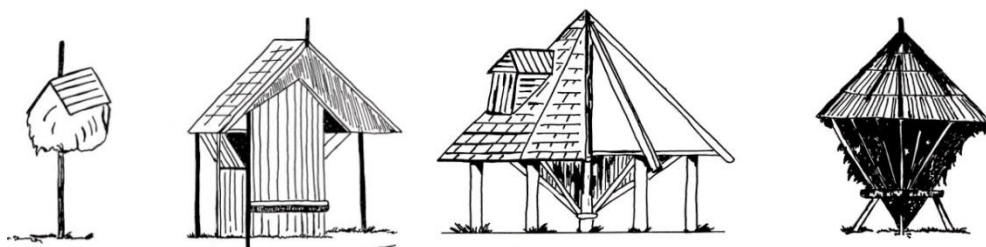
28. Краснов В.П., Орлов О.О., Ведмідь М.М. Атлас рослин–індикаторів і типів лісорослинних умов Українського Полісся. Монографія. Новград–Волинський: «НОВОГрад», 2009. 488 с.
29. Кукурудза С. І. Біогеографія: підручн. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2006. 504 с.
30. Лісомисливські аспекти формування лісових екосистем. *Лісівництво і агролісомеліорація*. 1999. Вип.94. Захист лісу і лісознавство. Харків : РВП “Оригінал”, 1999. С. 28–62.
31. Марисова І. В. Біогеографія. Регіональний аспект: навч. пос. 2 вид., перероб. і доп. Суми: Університ. Книга, 2005. 128 с.
32. Мисливствознавство: навч. Посібник. К.: НМК ВО, 1993. –200 с.
33. Настанова з упорядкування мисливських угідь. К. : ДКЛГУ, 2002. 114 с.
34. Настанова з упорядкування мисливських угідь. Урожай, Київ, 113 с.
35. Основні вимоги до заготівлі, зберігання та раціонального використання кормів. Київ : Укрінформагпропром, 1992. 45 с.
36. Порядок проведення упорядкування мисливських угідь : Наказ Держкомлісгоспу України від 21 черв. 2001 р. №56 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0771-01> (дата звернення 30.04. 2025).
37. Про мисливське господарство та полювання : Закон України від 22 лют. 2000 р. № 1478–III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1478-14> (дата звернення 30.04. 2025).
38. Раціональне ведення мисливського господарства. Львів: Каменярь, 1987. 184 с.
39. Різун, Е., В. Бондаренко. Динамічні тенденції стану популяцій мисливської теріофауни України та пропозиції щодо вдосконалення облікових робіт. *Праці Теріологічної Школи*, Запоріжжя, 2016. С. 34– 40.
40. Рудишин М.П. Раціональне ведення мисливського господарства. Львів: Каменярь, 1987. 200 с.
41. Рудишин М.П., Мурський Г.Н. Методичні рекомендації щодо поліпшення кормової бази мисливських угідь. Львів: Каменярь, 1979. 40 с.

42. Смаголь В.М., Давиденко І.В. Інвентаризація мисливської фауни України. *Полювання та риболовля*. 2014. №8. С. 2.
43. Смаголь В.М., Гаврись Г.Г. Біологія та етологія мисливських тварин. К.: Видавничий центр НАУ. 2004. 152 с.
44. Хоєцький П.Б. Вплив чинників середовища на щільність мисливських звірів. *Науковий вісник : зб. наук.–техн. праць*. Львів : УкрДЛТУ. 1999. Вип. 9.2. С. 169–175.
45. Хоєцький П.Б. До аналізу списку ссавців України. *Лісівництво і агролісомеліорація : зб. наук. праць*. Харків : Майдан, 2002. Вип. 103. С. 97–99.
46. Хоєцький П.Б. Міграції косуль у період полювання. *Науковий вісник : зб. наук.техн. праць*. Львів : УкрДЛТУ. 1998. Вип. 8.1. С. 11–13.
47. Хоєцький П.Б. Про добовий хід звірів. *Зелені Карпати*. 2000. № 1–2. С. 7476.
48. Шадура А. М. Лісівничі основи ведення мисливського господарства на кабана (*Sus scrofa* L.) та козулі (*Capreolu scapreolus* L.) у лісах Східного Полісся України. К.: НАУ. 2005. 130 с.
49. Chan S., Bauer S., Betsill M. M., Biermann F., Boran I., Bridgewater P., et al. (2022). The global biodiversity framework needs a robust action agenda. *Nat. Ecol. Evol.* doi: 10.1038/s41559-022-01953-2.
50. Hensz C. M., Soberón J. (2018). Participation in the convention on migratory species: A biogeographic assessment. *Ambio* 47, 739–746. doi: 10.1007/s13280-018-1024-0.

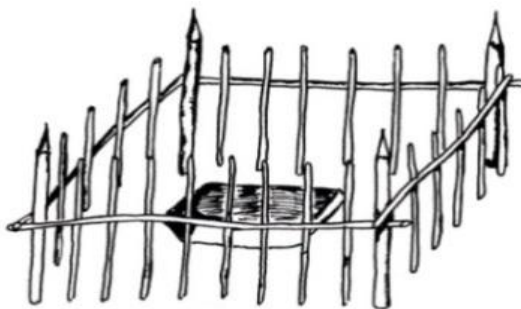
ДОДАТКИ

Викладка дерев для підгодівлі лося

Типи годівниць для оленів та козуль

Годівниця для поросят